

Karolína Bunzáková, Přípravenost předškolních dětí na vstup do základní školy v oblasti grafomotoriky.

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

Karolína Bunzáková

Přípravenost předškolních dětí na vstup do základní školy v oblasti grafomotoriky

The graphomotor skills readiness of preschool children to enter primary school

Praha 2021

Vedoucí práce: Mgr. Tereza Komárková, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 20.7.2021

Karolína Bunzáková

Klíčová slova

Školní zralost, grafomotorika, vývoj kresby, mateřská škola, dítě předškolního věku

Key words:

School readiness, graphomotorics, drawing development, preschool children, kindergarten

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá školní zralostí v oblasti grafomotoriky. Cílem práce je zjistit grafomotorickou úroveň předškolních dětí a jejich formální provedení kresby, jako je úchop psacího náčiní a způsob provedení sedu při grafomotorické tvorbě. Proto se teoretická část věnuje převážně těmto oblastem. Pro úplné uvedení do problematiky je charakterizován vývoj dítěte předškolního věku, který je blízce spojen s grafomotorikou. Pro výzkum stanovených cílů práce byl zvolen kvalitativní výzkum. Metodu výzkumu představovaly případové studie v kombinaci se zúčastněným pozorováním.

Abstract

The bachelor thesis deals with school readiness in the field of graphomotor skills. The aim of the work is to find out the graphomotor level of preschool children and their formal execution of the drawing, such as the grip of a writing pencil and the way of sitting in graphomotor creation. Therefore, the theoretical part focuses mainly on these areas. For a complete introduction to the issue, the development of a preschool child is characterized, which is closely related to graphomotor skills. Qualitative research was chosen to examine the set goals of the work. The research method was case studies in combination with participatory observation.

Obsah

ÚVOD 1

1.	TEORETICKÁ ČÁST – DÍTĚ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	2
1.1	OBDOBÍ DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	2
1.2	DOSAVADNÍ PŘÍSTUPY ŘEŠENÍ PROBLEMATIKY	5
1.3	ŠKOLNÍ ZRALOST	7
1.4	ŠKOLNÍ NEZRALOST	9
1.5	ŠKOLNÍ PŘIPRAVENOST.....	10
1.6	ODKLAD POVINNÉ ŠKOLNÍ DOCHÁZKY.....	11
2.	SLOŽKY ŠKOLNÍ ZRALOSTI	12
2.1	ŘEČ.....	12
2.2	SLUCHOVÉ VNÍMÁNÍ A PAMĚŤ	13
2.3	ZRAKOVÉ VNÍMÁNÍ	14
2.4	VNÍMÁNÍ PROSTORU A ČASU	14
2.5	ZÁKLADNÍ MATEMATICKÉ PŘEDSTAVY.....	15
2.6	SOCIÁLNÍ KOMPETENCE	15
2.7	SAMOSTATNOST A SEBEOBSLUŽNÉ DOVEDNOSTI.....	16
3.	GRAFOMOTORICKÝ VÝVOJ	17
3.1	VÝZNAM A VÝVOJ KRESBY	18
3.2	FORMÁLNÍ PROVEDENÍ KRESBY	20
3.3	LATERALITA.....	23
3.4	VIZUOMOTORIKA	24
4.	PRAKTICKÁ ČÁST	26
4.1	VÝZKUMNÉ CÍLE	26
4.2	VÝZKUMNÉ OTÁZKY	27
4.3	METODOLOGIE VÝZKUMU	27
4.4	ETIKA VÝZKUMU	29
4.4.1	<i>Důvěrnost.....</i>	<i>29</i>
4.4.2	<i>Informovaný souhlas.....</i>	<i>29</i>

4.5	POPIS VÝZKUMNÉHO VZORKU	30
4.6	PRŮBĚH VÝZKUMU	30
4.7	STANOVENÁ KRITÉRIA HODNOCENÍ VÝSLEDKŮ	31
4.7.1	<i>Určené pozorování.....</i>	<i>31</i>
4.7.2	<i>Kritéria kresby postavy.....</i>	<i>32</i>
4.7.3	<i>Kritéria hodnocení volné kresby.....</i>	<i>32</i>
4.7.4	<i>Kritéria hodnocení pracovního listu č. 1</i>	<i>32</i>
4.7.5	<i>Kritéria hodnocení pracovního listu č. 2</i>	<i>32</i>
4.7.6	<i>Kritéria hodnocení pracovního listu č. 3.....</i>	<i>33</i>
4.7.7	<i>Kritéria hodnocení úchopu psacího náčiní, držení těla a pracovních návyků</i>	<i>33</i>
4.8	DÍLČÍ HODNOCENÍ.....	34
4.8.1	<i>Josefína</i>	<i>34</i>
4.8.2	<i>David.....</i>	<i>35</i>
	<i>Pracovní list č. 1.....</i>	<i>36</i>
	<i>Pracovní list č. 2.....</i>	<i>36</i>
	<i>Pracovní list č. 3.....</i>	<i>36</i>
	<i>Kresba postavy</i>	<i>36</i>
	<i>Volná kresba.....</i>	<i>36</i>
	<i>Celkový výsledek.....</i>	<i>37</i>
4.8.3	<i>Mariana</i>	<i>37</i>
	<i>Pracovní list č. 1.....</i>	<i>37</i>
	<i>Pracovní list č. 2.....</i>	<i>37</i>
	<i>Pracovní list č. 3.....</i>	<i>38</i>
	<i>Kresba postavy</i>	<i>38</i>
	<i>Volná kresba.....</i>	<i>38</i>
	<i>Celkový výsledek.....</i>	<i>38</i>
4.8.4	<i>Vanda.....</i>	<i>39</i>
	<i>Pracovní list č. 1.....</i>	<i>39</i>
	<i>Pracovní list č. 2.....</i>	<i>39</i>
	<i>Pracovní list č. 3.....</i>	<i>39</i>
	<i>Kresba postavy</i>	<i>39</i>
	<i>Volná kresba.....</i>	<i>40</i>

<i>Celkový výsledek</i>	40
4.8.5 <i>Dita</i>	40
<i>Pracovní list č. 1</i>	40
<i>Pracovní list č. 2</i>	41
<i>Pracovní list č. 3</i>	41
<i>Kresba postavy</i>	41
<i>Volná kresba</i>	41
<i>Celkový výsledek</i>	41
4.8.6 <i>Václav</i>	42
<i>Pracovní list č. 1</i>	42
<i>Pracovní list č. 2</i>	42
<i>Pracovní list č. 3</i>	42
<i>Kresba postavy</i>	42
<i>Volná kresba</i>	43
<i>Celkový výsledek</i>	43
4.9 SHRnutí VÝSLEDKŮ	44
4.9.1 <i>Rozvoj grafomotorických schopností</i>	44
4.9.2 <i>Úchop psacího náčiní</i>	44
4.9.3 <i>Držení těla a postoj při grafomotorické tvorbě</i>	44
4.10 DISKUSE VÝSLEDKŮ	45
ZÁVĚR	47
5. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:	48
6. SEZNAM PŘÍLOH:	51
PŘÍLOHA 1. - PRACOVNÍ LIST Č. 1	52
PŘÍLOHA 2. - PRACOVNÍ LIST Č. 2	53
PŘÍLOHA 3. - PRACOVNÍ LIST Č. 3	54
PŘÍLOHA 4. - ZÁZNAMOVÝ ARCH	55
PŘÍLOHA 5. - INFORMOVANÝ SOUHLAS	56
PŘÍLOHA 6. - JOSEFÍNA – KRESBA POSTAVY	58
PŘÍLOHA 7. - DAVID – KRESBA POSTAVY	59

PŘÍLOHA 8. - MARIANA– KRESBA POSTAVY.....	60
PŘÍLOHA 9. - VANDA– KRESBA POSTAVY	61
PŘÍLOHA 10. - DITA– KRESBA POSTAVY	62
PŘÍLOHA 11. - VÁCLAV– KRESBA POSTAVY	63

Úvod

Jako téma bakalářské práce jsem se rozhodla zvolit školní zralost a připravenost v oblasti grafomotoriky. Školní zralost je významné téma v oblasti předškolního věku spojené především se vstupem na základní školu, jakožto významným mezníkem života dítěte. Jak napovídá název práce, nebude se jednat o celou oblast školní zralosti, nýbrž pouze o oblast grafomotoriky, tedy pohybu ruky a její grafické stopy. Grafomotorický vývoj hraje ve školní zralosti a přechodu do povinné školní docházky významnou roli. V dnešní moderní době plné technologií mnohdy dítě zvládne lépe pracovat s počítačovou myší než držet správně pastelku. Avšak pokud dítě nastoupí do školy nedostatečně zralé a schopné, má větší pravděpodobnost výskytu problémů s učením. Proto je zásadní včasná diagnostika případného nedostatku či nezralosti. V těchto případech je mnohdy nejvhodnějším řešením odklad povinné školní docházky.

Bakalářská práce je rozdělena na části teoretickou a praktickou. První kapitola teoretické části popisuje dítě předškolního věku, jeho schopnosti a záliby. Přibližuje pojem školní zralosti, školní nezralosti a legislativu odkladu povinné školní docházky. Zmiňuje taktéž některé dosavadní proběhlé výzkumy této problematiky. Druhá kapitola obsahuje složky školní zralosti. Ostatní oblasti školní zralosti jsou neméně důležité a je nutné, aby dítě před nástupem na základní školu mělo všechny složky školní zralosti v dostatečné míře rozvinuté. Třetí kapitola již podrobně objasňuje pouze grafomotorický vývoj.

Úvod praktické části popisuje cíle výzkumu a výzkumné otázky, jež se zabývají úchopem psacího náčiní, postojem prováděným při grafomotorické tvorbě a samotným rozvojem grafomotoriky. Tato bakalářská práce zkoumá danou problematiku pomocí metody případových studií v kombinaci s metodou pozorování. Výzkum je kvalitativního charakteru. Dále jsou v praktické části stanoveny kritéria hodnocení jednotlivých částí výzkumu. V následující kapitole jsou podrobně rozepsány dílčí výsledky zkoumaných předškolních dětí. V závěru praktické části jsou shrnuty výsledky všech účastníků výzkumu a zodpovězeny výzkumné otázky.

1. Teoretická část – dítě předškolního věku

1.1 Období dítěte předškolního věku

Předškolní období definujeme jako období lidského života mezi třemi a šesti lety dítěte. Konec tohoto období však není definován věkem, ale zahájením povinné školní docházky, jakožto sociálním mezníkem (Vágnerová, 2012).

Novelou školského zákona č. 561/2016 Sb., vydanou pod číslem 178/2016 Sb., musí od 1. 9. 2017 každé dítě starší pěti let navštěvovat předškolní vzdělávání. Tuto povinnost může plnit v přípravné třídě základní školy nebo školy mateřské. Zákonný zástupce může taktéž zažádat o individuální vzdělávání, tudíž ne všechny děti navštěvují mateřskou školu pravidelně a dlouhodobě. Vývoj by neměl mít zřetelné výkyvy mezi dítětem navštěvujícím mateřskou školu či nikoli. Nicméně výzkumy dokazují, že pokud má mateřská škola dostatečné kvality (dostatečné vzdělání učitelů, omezenou velikost skupiny a daný poměr dětí vůči personálu, zajištění hygieny a bezpečnosti a kvalitní přístup k dětem), má vliv na míru stresového hormonu. Děti, které navštěvovaly vysoce kvalitní mateřskou školu, měly naměřenu menší míru stresového hormonu kortizolu oproti dětem, které navštěvovaly méně kvalitní školu. Předškolní vzdělávání se prokázalo jako efektivní forma nápravné kompenzační strategie, která eliminuje rizika negativních jevů v životě člověka. Nejvyšší přínos byl zachycen u skupiny dětí s vývojovým handicapem a u dětí pocházejících ze sociálně znevýhodněného prostředí. Dítě začíná navštěvovat školku obvykle mezi třetím a čtvrtým rokem života, v některých případech i dříve (§ 34 zákona č. 561/2004 Sb.).

Děti se v tomto věku seznamují s novou a cizí autoritou a fungováním v kolektivu. Pomocí společnosti dalších dětí se učí zvládat svůj egocentrismus. Začínají si uvědomovat potřeby ostatních dětí. Prosazují svá přání sociálně vhodným způsobem. Avšak pochopení pravidel a získání komunikační schopnosti nesou do kolektivu nové problémy ve formě posmívání, zostouzení, vychloubání či žalování (Thorová, 2015).

V tomto období lze zřetelněji pozorovat individuální osobnost dítěte. Dochází také ke zpomalení a harmonizaci vývoje. Eric Erikson nazval předškolní období za věk iniciativy, jehož hlavním projevem a potřebou je aktivita, činorodost a spolupráce. Aktivita předškolního dítěte obvykle sleduje konkrétní vytyčený cíl a je plánovaná (Thorová, 2015). V předškolním období si dítě utvrzuje vlastní pozici a diferenciuje vztah ke světu. Představivost hraje v tomto procesu hlavní roli. V tomto období je typické fantazijní zpracování informací a intuitivní uvažování, které prozatím není korigované logikou. Fantazie pomáhá předškolákovi při orientaci ve světě. Dělá jej srozumitelnější a pro něj přijatelnější. To pozorujeme při hře, kresbě a vyprávění dítěte. S dětskou fantazií jsou spojené i tzv. nepravé lži, které jsou kombinací fantazie a vzpomínek. Oproti pravé lži je dítě o pravdivosti svého tvrzení přesvědčeno. Iracionální magické myšlení taktéž způsobuje, že svět dítěte je plný strašidel a nadpřirozených postav. Toto myšlený slábne pomalu, a i děti školního věku nedokáží rozlišit realitu od fikce (Švingalová, 2003).

O dětském myšlení můžeme taktéž říci, že je antropomorfní, dítě přiřazuje neživým věcem lidské vlastnosti a rysy. Předškolák má rovněž poměrně dobrou mechanickou paměť a je schopen zapamatovat si mnoho říkanek a básní (Švingalová, 2003). Předškolní období je označováno za zlatý věk dětské hry, jelikož herní aktivity jsou hlavním prostředkem pro učení. Mezi třetím a čtvrtým rokem života dítě ve své fantazii dokáže přeměnit vizáží velmi odlišný předmět na úplně rozdílnou věc. Z klacku je meč, následně had apod. Nastává taktéž zlatý věk dětské kresby, kdy dítě na papír převádí své myšlenky a vlastní představy o světě, které často nemají s realitou nic společného. Děti zajímají kromě kresby i jiné tvořivé činnosti, například lepení, stříhání nebo modelování (Vágnerová, 2012).

Předškolák zpracovává a interpretuje informace absolutistickým způsobem. Myslí si, že každé poznání musí mít definitivní a jednoznačnou platnost. To je jeden z projevů dětské potřeby jistoty (Vágnerová, 2012).

Ve fyzickém vývoji dochází k růstu dlouhých kostí a nárustu svalové hmoty, a proto toto období často nazýváme stadiem první vytáhlosti. Ročně může dítě vyrůst až o 7 cm a jeho postava je štíhlá, s minimem podkožního tuku. Okolo šesti let dítěti osifikují zápěstní kůstky, což má vliv na rozvinutí koordinovanosti jemné motoriky, která je nezbytná pro správné zvládnutí pozdějšího psaní. To vše má za následek rychlejší, koordinovanější a plynulejší pohyby. Motorické schopnosti dítěte umožňují osvojení některých sportovních aktivit, např. lyžování, plavání, bruslení nebo jízdu na kole. Mezi pátým a sedmým rokem se dětem prořezává permanentní chrup a v tomto období je důležité, aby děti nezvedaly těžké předměty, měly dostatek pohybu a zdravou vyváženou stravu. Nicméně chuťové buňky v tomto věku podléhají velkým výkyvům a nechut' k jídlu a snížený příjem jídla nastává poměrně často. Dochází k markantnímu posunu v řeči. Začátkem toho období dítě používá zhruba 1000 slov, zatímco předškoláci až okolo 5000. Řeč je srozumitelná, bez nápadných dysgramatismů. Chápe slovní instrukce a dokáže na ně reagovat. S pomocí řeči reguluje i své vlastní chování. Zprvu k sobě hovoří nahlas, ale během předškolního věku se řeč zvnitřňuje a stává se hlasem elementárního svědomí a v některých případech pocitem viny (Thorová, 2015).

Kolem tří až pěti let si dítě začíná uvědomovat vlastní myšlenky, přání, pocity a záměry druhých.

Dotváří se sebepojetí a vlastní identita. Dítě si začíná uvědomovat sebe sama. V tomto věku již dítě ví, že nesmí mluvit vulgárně, že se nemá vztekat apod. Je velmi senzibilní na ocenění a pochvalu rodičů, se kterými se identifikuje. Předškolák je velmi citlivý. Jeho city vzplanou velmi rychle a taktéž i často odezní. Dítě je snadno citově ovlivnitelné a podléhá působení jiných osob. Toto období označují vývojové psychologové jako senzitivní období pro vytváření základu charakteru a osobnosti. Kolem čtvrtého roku nastává vývojová emancipace, odpoutávání dítěte od matky. Do oblasti zájmu přistupuje otec a pomalu i vrstevníci. Fixace na rodinu však stále převládá. Rodina hraje v procesu socializace klíčovou roli a dítě si základní normy chování osvojuje právě zde (Novotná, Hříchová, Miňhová, 2004).

Dítě na svět nahlíží egocentricky, všechny události ve světě se dějí kvůli němu. Mezi další chyby dětského vnímání světa patří magická omnipotence. Dítě je toho názoru, že svými činy ovládá celý svět. Díky jevovému názornému myšlení (fenomenismu) posuzuje věci podle toho, jak vypadají. Předškolák taktéž věří, že za vším, co nás obklopuje, stojí člověk. Tatínek vysadil les, napustil rybník. Takové smýšlení označujeme jako artefaktismus. Dítě předškolního věku není schopno pracovat s množinami a třídami, je vázáno pouze na jednu vlastnost (Thorová, 2015). Podle Piageta se předškolní dítě ocitá v předoperačním stadiu, ve stádiu prelogického myšlení, ve kterém není schopno provádět logické myšlenkové operace (Piaget, 2000).

Dítě toho věku je obvykle vstřícné a s ostatními dětmi se rychle seznamuje. Tento proces bývá uvolněný a přirozený. Nicméně mezi dětmi často vznikají hádky a konflikty, které se obvykle týkají půjčování hraček a jiných předmětů. Vyvíjí se schopnost asertivity a obrany. Provakace, posmívání, přetahování a občasná agrese jsou součástí normálního vývoje dítěte (Thorová, 2015).

1.2 Dosavadní přístupy řešení problematiky

Podle statistik se od roku 2017 do roku 2020 k zápisu do 1. třídy základní školy ročně přihlásí průměrně 147 290 dětí. Z tohoto počtu je průměrně 26 555 dětí po ročním odkladu povinné školní docházky. 575 dětí každoročně přichází již po dvouletém odkladu povinné školní docházky. Lze tedy shrnout, že od roku 2017 z přihlášených dětí k zápisu 15,8 % z těchto dětí do 1. třídy nenastoupí, tzv. mají odklad školní docházky.

(Zápisy do 1. ročníků základního vzdělávání. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Praha, 2020, 31.5.2020 [cit. 2021-7-6]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/zapisy-do-1-rocniku-zakladnich-skol>)

Z dosavadních univerzitních výzkumů provedených na území České republiky vyplývají následující skutečnosti.

V diplomové práci *Zhodnocení vybraných oblastí školní zralosti u dívek a chlapců předškolního věku* Kristiny Otáhalové se pomocí Kren-Jiráskova testu¹ školní zralosti dospělo k následujícím zjištěním. Kresba postavy v Kren-Jiráskově testu činila dětem největší problém. Převážně byly opomíjeny hlavně detaily postavy. Nicméně byly zaznamenány postupně zlepšující se výsledky. Dále se ve výzkumu potvrdila hypotéza, že dívky předškolního věku dosahují vyšší úrovně grafomotoriky než chlapci. Nicméně je však nutné podotknout, že rozdíly mezi pohlavími byly minimální. Obě pohlaví dosáhly průměrné úrovně (Otáhalová, 2017).

V další diplomové práci *Připravenosti předškoláků na vstup do základní školy* bylo zjištěno následující: čtyři předškolní děti byly podrobně zkoumány v oblastech připravenosti na vstup do základní školy. Pro tuto bakalářskou práci jsou rozhodující zkoumané oblasti hrubé motoriky, jemné motoriky a grafomotoriky. Oblast hrubé motoriky předškolní děti zvládají na velmi dobré úrovni. Všichni účastníci výzkumu měli vyhraněnou laterální. V oblasti jemné motoriky 3 ze 4 předškolních dětí vynikaly nadprůměrně. Špetkový úchop ovládali 3 ze 4 účastníků výzkumu. Pohyb ramenního kloubu byl u těchto dětí uvolněný. Ve zkoumání úrovně grafomotoriky dospěl výzkum následovně. Všechny předškolní děti ovládaly jednoduché grafomotorické prvky, např. namotávání klubiček, šikmé čáry. S těžšími grafomotorickými prvky již měl jeden participant problémy, které pramenily převážně z jeho nedostatečného rozvíjení ruky. Zbylí účastníci výzkumu obstáli ve všech výše zmíněných oblastech zkoumání nadprůměrně (Kochová, 2015).

¹ Orientační grafický test školní zralosti

1.3 Školní zralost

Zahájením povinné školní docházky nastává pro dítě zásadní změna. Vstup do školy představuje dlouhodobý vývojový úkol a zátěž. Kladou se větší nároky na práci a soustředěnost. Hodnota školního vzdělání a prospěchu dítěte v moderní společnosti vzrostla. Celkové hodnocení dítěte učitelem a rodičem úzce souvisí s jeho školním prospěchem. Aby tyto nároky dítě bylo schopné zvládnout a vytvořilo si k vyučování a škole pozitivní vztah, mělo by dojít do určitého stupně vývoje, který se váže s pojmem školní zralost. Jakékoli oslabení zdravotního stavu, odchylka či nedostatek v tělesném, smyslovém nebo psychickém vývoji, se může stát handicapem, který dítěti znesnadní, či dokonce znemožní držet krok s nároky vyučovacího procesu (Říčan, Krejčířová a kol., 1995).

V České republice může nastoupit do první třídy základní školy dítě ve věku šesti let. Každé dítě tohoto věku však nemusí být zralé pro školu, tato vyzrálost je spjata i s jeho fyzickým vývojem. Tělesně vyspělé dítě se lépe přizpůsobí nárokům a povinnostem školy. V historii se tato vyzrálost měřila tzv. filipínskou mírou, podle které bylo dítě, které si dosáhlo rukou přes hlavu na ucho na opačné straně, dosti vyspělé na zahájení školní docházky (Budíková, Kuncová, 2004). V dnešní době již tuto vyzrálost vyhodnocujeme odlišnými způsoby.

Problematikou začlenění dítěte do školní docházky se zabýval již Komenský, jehož kritéria přeložili do dnešního jazyka Langmeier a Krejčířová. Podmínky pro to, aby dítě započalo svou školní dráhu, podle Komenského jsou:

- Dítě si v celém svém minulém vývoji osvojilo ty znalosti a návyky, které se od něj na prahu školní docházky očekávají.
- Dítě má v aktuální době dostatečně rozvinutou aktivní pozornost a přiměřeně vyvinuté intelektové schopnosti.
- Dítě je dostatečně motivováno k budoucímu soustavnému učení ve škole.

(Langmeier, Krejčířová, 2006).

Kateřina Thorová vymezuje školní zralost jako „*soubor duševních schopností a dovedností, které umožňují dítěti zvládnout nároky povinné školní docházky a zároveň mít z vyučování a školních aktivit prospěch.*“ (Thorová, 2015, s. 396).

Dle Bednářové a Šmardové školní zralost znamená nabytí takového stádia vývoje (v oblasti fyzické, mentální, emocionálně-sociální), aby bylo dítě schopno účastnit se vzdělávacího procesu bez obtíží. V nejlepším případě s radostí a dychtivostí (Bednářová, Šmardová, 2015).

Matějček a Dytrych školní zralost definují jako „*schopnost (připravenost, pohotovost) dítěte dostát nárokům školního vzdělávacího procesu, a to nárokům kladeným na jeho organismus (především na jeho nervový systém), nárokům intelektovým, citovým i společenským.*“ (Matějček, Dytrych, 1994, s. 94).

Vágnerová ve své knize *Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogika předškolního věku* uvádí: „*Školní zralost lze vymezit jako dosažení takového stupně zralosti různých funkcí, které dítěti umožňují zvládat požadavky výuky v 1. třídě. Zrání dětského organismu, především centrální nervové soustavy se projevuje různým způsobem: změnou celkové reaktivity, emoční stability a odolnosti vůči zátěži, rozvojem motorické koordinace, ale i změnou zpracování informací a způsobu uvažování.*“ (Vágnerová, 2007, str. 108).

Obecně bychom mohli formulovat, že školní zralost je posuzována podle čtyř oblastí, kterými jsou tělesný vývoj a zdravotní stav dítěte, úroveň vyspělosti poznávacích funkcí, pracovní předpoklady a návyky a v neposlední řadě jeho emočně-sociální úroveň.

1.4 Školní nezralost

S výše zmiňovanou problematikou se pojí opačný pojem školní nezralost. Ze zmíněných definic vyplynuly znaky školní nezralosti, které mohou postihnout jednu, či více oblastí, které se týkají jednotlivých a speciálních aspektů školní zralosti. Ale mohou být i globálního charakteru (Říčan, Krejčířová a kol., 1995).

Za nezralé označíme dítě, které má partikulární oslabení ve vývoji některých psychických funkcí a schopností. Jeho rozumová úroveň však odpovídá stanovené normě, není nižší než průměr. V případě, kdy je dítě intelektově podprůměrné, není odklad školní docházky řešením a vhodnou pomocí. V takovém případě půjde o zvážení možnosti nastoupení do zvláštní školy. V hraničních případech se rodiče často kloní k zařazení dítěte do běžné školy, pokud tento krok není spojen s ohrožením dítěte. Ve většině případů se toto rozhodnutí osvědčuje (Říčan, Krejčířová a kol., 1995).

Říčan a Krejčířová (1995, s. 214) zmiňují některé vlastnosti dětí školně nezralých. „*Do skupiny nezralých lze zahrnout mnohé děti příliš neklidné či nápadně zabrzděné a utlumené, překotné, impulzivní, či zase velmi zdlouhavé a těžkopádné, děti neobratné, nesoustředěné, odbíhající od úkolu ke hře, kterou by si nejraději určovaly samy, infantilní, závislé, nesamostatné, přecitlivělé, příliš bázlivé či dokonce plačtivé, ale stejně tak i prudké, výbušné, nepodřídivé, vzdorné, špatně navazující kontakt s učitelem anebo s ostatními dětmi, příliš stažené do sebe, nekomunikující, se sklonem k negativismu v chování či mutismu.*“

Školní nezralost můžeme rozdělit do pěti obecnějších kategorií:

- Deficity v somatickém vývoji a zdravotním stavu;
- Opožděný mentální vývoj, snížená inteligence;
- Nerovnoměrný vývoj, oslabení dílčích schopností a funkcí;
- Neurotický povahový vývoj, neurotické rysy a symptomy;
- Nedostatky ve výchovném prostředí a jeho vlivu na dítě (Říčan, Krejčířová a kol., 1995).

1.5 Školní připravenost

S pojmem školní zralost se objevuje takéž někdy mylně zaměňovaný pojem školní připravenost. Ačkoli mají mnoho společného, jsou rozdílné. Oba značí určitý stav vývoje dítěte, který je předpokladem pro bezproblémový nástup do povinné školní docházky a zvládnutí požadavků s ním spjatých, přestože to takto vždy nemusí být. Oba mají společný základ, kterým je možnost ovlivnit tento stav přes vnější kvalitní prostředí a péči. Čtyři kategorie, kterými jsou oba pojmy tvořeny (fyzická, psychická, dovednostní a sociální), jsou vázány na vnitřní dispozice dítěte, jako je zralost centrální nervové soustavy a kognitivních procesů. Do školní zralosti Kořátková zahrnuje především rozvoj dítěte dle jeho fyzického a psychického vývoje. Jeho míru posuzují především pediatři a psychologové.

Školní připravenost naopak hodnotí pedagogové, Kořátková (2008, s. 114) ji definuje jako „*způsobilost a stav rozvoje obecných a praktických vědomostí, dovedností a návyků, které umožní dítěti pokračovat ve svém vývoji prostřednictvím školního vzdělávání (na úrovni kurikula/ programu dané školy, které můžeme ve vztahu k dítěti vybírat).*“

Průcha (2008, str. 241) popisuje školní připravenost jako „*souhrn předpokladů dítěte pro úspěšné zvládnutí školního života a nároků vyučování. Školní připravenost je komplexní charakteristika, která zahrnuje jak úroveň biologického a psychického vývoje dítěte (školní zralost), tak dispozice vytvářené na základě učení a vlivem konkrétního sociálního prostředí. Pro úspěšné zvládnutí role žáka musí dítě dosáhnout určitou socializační úroveň, tj. např. umět se vhodně chovat ve vztahu k učitelům a k spolužákům, být schopno s nimi komunikovat, znát a přijímat určité morální hodnoty a normy, a také být pozitivně*

motivováno k učení a škol. vzdělávání. V praxi vznikají problémy z toho, že školní připravenost některých dětí není dostačující, a to především vlivem znevýhodněného sociokulturního prostředí jejich rodin aj. K vyrovnání tohoto nedostatku slouží přípravné třídy“.

1.6 Odklad povinné školní docházky

Děti, které se jeví jako nezralé a nepřípravené ve výše uvedených základních kognitivních, somatických, psychosociálních a pracovních dovednostech, mají nárok na odklad povinné školní docházky. Školský zákon (§ 37 zákona č. 561/2004 Sb.) se k odkladu povinné školní docházky staví takto: *„Není-li dítě po dovršení šestého roku věku tělesně nebo duševně přiměřeně vyspělé a požádá-li o to písemně zákonný zástupce dítěte do 31. května kalendářního roku, v němž má dítě zahájit povinnou školní docházku, odloží ředitel školy začátek povinné školní docházky o jeden školní rok, pokud je žádost doložena doporučujícím posouzením příslušného školského poradenského zařízení, a odborného lékaře nebo klinického psychologa. Začátek povinné školní docházky lze odložit nejdéle do zahájení školního roku, v němž dítě dovrší osmý rok věku.“* V případě, že se ukáže, že žák v prvním pololetí má výše uvedené nedostatky, ředitel školy může rozhodnout o dodatečném odkladu povinné školní docházky, spolu se souhlasem zákonných zástupců (§ 37 zákona č. 561/2004 Sb.).

2. Složky školní zralosti

2.1 Řeč

Řeč je vývojově nejmladší komplexní schopností, spolu s myšlením. Ostatní složky vývoje podporují a ovlivňují rozvoj řeči, zatímco dílčí oblasti se bez řeči neobejdou (Bednářová, Šmardová, 2007).

Úroveň motorických schopností má na vývoj řeči velký vliv. Jejich vzájemný vliv můžeme pozorovat při poruchách motoriky, které se odrážejí do jemných mechanismů řeči. Lze říci, že motorická zóna mozkové kůry je dynamickým analyzátozem řeči (Bytešníková, 2012). Schopnost řeči je podmíněna také vnímáním a sociálním prostředím. Díky samotnému pohybu a manipulaci s předměty dítě rozšiřuje své poznávání. Experimentuje a vnímá, nabírá zkušenosti. Nezastupitelné pro rozvoj řeči je také sluchové a zrakové vnímání. První slova jsou většinou spjata se zrakovými vjemy. Předpokladem pro správný vývoj řeči je správná funkce řečových orgánů. Při narušení jejich hybnosti dochází i k deficitům v oblasti vyjadřování a celkového vývoje řeči. Z vnějších faktorů má nejzásadnější vliv na rozvoj řeči dítěte jeho rodina, její sociokulturní úroveň, výchovný styl, podnětnost a výše řečového prostředí, tzv. mluvní vzor. Nedostatek podnětů, či příliš autoritativní, trestající, nebo naopak příliš ochranný výchovný styl může mít za následek opožděný vývoj řeči (Bednářová, Šmardová, 2015).

Řeč tvoří několik jazykových rovin. Jako první ze čtyř rovin řadíme foneticko-fonologickou rovinu. Jde o sluchové rozeznávání hlásek mateřského jazyka a jejich artikulaci. Tato schopnost se začíná vyvíjet v kojeneckém věku a dítě v šestém roce života by mělo být schopno rozlišit všechny hlásky. Hraníční věk je sedm až osm let. V této úrovni se u dítěte předškolního věku sleduje výslovnost, artikulační schopnost a případná specifika, například narušení plynulosti řeči (Bednářová, Šmardová, 2015).

Lexikálně-sémantická rovina pojímá porozumění řeči, tedy jak jedinec rozumí běžnému hovoru, instrukcím, pokynům či vyprávění. Do této roviny také spadá aktivní slovní zásoba, plynulé a smysluplné pojmenování toho, co si dítě myslí, vnímá, cítí, vidí nebo co

prožilo. Tato jazyková rovina se zkoumá mnoha způsoby, a to popisováním obrázku, interpretováním pohádky, tvořením protikladů (možno s vizuální podporou) či tvořením nadřazených pojmů, nebo pojmů podobných (Bednářová, Šmardová, 2015).

Morfologicko-syntaktická rovina zahrnuje jednotlivé slovní druhy, časování, skloňování, tvoření vět a souvětí. Dítě skloňuje, rozlišuje minulý, přítomný a budoucí čas, jednotné a množné číslo. Dítě by mělo poznat nesprávně utvořenou větu a do příběhu proloženého obrázkou doplnit slovo ve správném tvaru (Bednářová, Šmardová, 2007).

Poslední jazyková rovina je rovina pragmatická. Dítě dává přednost verbální formě komunikace, díky níž dosahuje cíle. Samovolně a spontánně navazuje na řeč s vrstevníky a dospělými. Mluví nenuceně a jeho projev odpovídá měřítkům běžné konverzace nejen po formální, ale i po obsahové stránce. Užívá oční kontakt (Bednářová, Šmardová, 2007).

Eventuální podoby nevyzrálosti řeči u dítěte předškolního věku jsou podle Bednářové a Šmardové (2015) tyto:

- Nezájem či stranění se komunikace;
- Obtíže v porozumění;
- Malá slovní zásoba;
- Velký rozdíl mezi aktivní a pasivní zásobou;
- Nesrozumitelná mluva a neschopnost se dostatečně vyjádřit;
- Obtíže v zapamatování si krátkých textů;
- Nezájem o čtené pohádky nebo vyprávění.

2.2 Sluchové vnímání a paměť

Předtím, než se zabýváme sluchovým vnímáním dítěte, je potřeba ověřit slyšení samotné a vyloučit sluchové vady. Sluch je nedílnou součástí komunikace a významně ovlivňuje rozvoj řeči a myšlení (Bednářová, Šmardová, 2015).

2.3 Zrakové vnímání

Pro úspěšné zvládnutí školních požadavků, jako čtení, psaní písmen, slabik, číslic a čísel je zrak nezbytný. K tomu, aby dítě správně četlo, potřebuje mít dostatečně vyváženou schopnost rozlišení figury a pozadí, detailů z polohy předmětů, zrakovou analýzu a syntézu, vědomého vedení očních pohybů, zrakovou paměť a souhru zraku a tělesného pohybu (vizuomotorické koordinace). Tyto kompetence prověřujeme pomocí přiřazení odstínu barev a jejich pojmenováním, poskládáním obrázků z několika částí, odlišením shodných a neshodných dvojic lišících se detailem nebo jinou diferenciací. Zrakovou paměť cvičíme například pomocí umístění obrázku na místo, kde jej dítě předtím vidělo.

2.4 Vnímání prostoru a času

U dítěte předškolního věku roste podíl logického myšlení oproti názornému, kdy se dítě řídí jen tím, co vidí. Rozvíjí se schopnost abstraktního a analyticko-syntetického myšlení, orientuje se v čase a prostoru, vytváří kategorie a zobecňuje podle shodných znaků (Thorová, 2015).

Pro vyvíjení prostorových představ a pojmenování prostorových vztahů je základem senzomotorické vnímání. To má své začátky již v kojeneckém věku, kdy kojeneček orientuje svou pozornost na podněty z okolí (sleduje pohybující se hračku, otáčí se za zvukem). Dítě chápe a posléze aktivně užívá pojmy nahore, či dole, vzadu, vpředu a uprostřed, vpravo, vlevo (Bednářová, Šmardová, 2007).

Dítě předškolního věku žije především přítomností. Vnímání pojetí času je pro něj vymezeno událostmi, které jej obklopují, a které se pravidelně střídají.

Bednářová a Šmardová (2007) popisují potíže, jež by mohly s nástupem povinné školní docházky nastat, pokud má jedinec oslabené vnímání času:

- Záměna pořadí číslic a písmen, či jejich vynechání;
- Komplikované osvojování vědomostí, které musejí být uspořádány v daném sledu (dny v týdnu, měsíce, roční období, abeceda, násobilka);
- Nesprávnost v rozvržení úkonů;
- Nesnáze při hospodaření s časem při učení.

2.5 Základní matematické představy

Dítě předškolního věku zpracovává podněty a zkušenosti odlišně oproti žákovi nebo dospělému. V jeho myšlení převažuje prezentismus, topismus, konkrétní myšlení a startuje pojmotvorný proces. K tomu, aby dítě začalo pojmy zobecňovat, je nutný proces porovnávání, posuzování a třídění nasbíraných zkušeností a hledání společných znaků. Pro tyto procesy je nezbytná dobrá paměť, vybavování představ, schopnost porovnávat zkušenosti získané v různých souvislostech, čase, prostoru a schopnost vnímat některé situace analyticky-synteticky (Kaslová, 2010).

Před vstupem do základní školy by dítě mělo být schopno porovnat množství (méně, více, stejně), řadit prvky podle velikosti. Rozpoznat prvek, který nepatří do řady. Třídít tvary podle kritérií. Orientovat se v množství a základních matematických tvarech (Bednářová, Šmardová, 2015).

2.6 Sociální kompetence

U této kompetence hraje nejvýznamnější roli rodina jako primární sociální skupina, ze které si každé dítě přináší určité znalosti a základní sociální dovednosti, jež jsou předpokladem pro úspěšné zvládnutí školních povinností. Nedostatek těchto zkušeností a dovedností může působit jako sociokulturní handicap. Dítě vyrůstající v rodině, která mu tyto kompetence nepředala, nestačí nárokům školy. Ve škole nevyužije znalosti a dovednosti, jež převzal, a ty, které ke zvládnutí školních povinností potřebuje, mu chybí. Mezi potřebné sociální dovednosti řadíme schopnost rozlišovat různé role a jednání, které z nich vyplývá. Dítě má mít povědomí o dospělé autoritě – učiteli a jeho roli s pravomocemi, jež je nutno respektovat. Dále je nezbytná znalost běžných norem chování a sociálních konvencí a jejich dodržování (Vágnerová, 2012).

2.7 Samostatnost a sebeobslužné dovednosti

Pro podporu kompetence, sebevědomí, usnadnění adaptace a nezávislosti na dospělém je nezbytné osvojení základních hygienických návyků, oblékání, stolování. Pro dítě, jež tyto dovednosti neovládá a je nevyzrálé v oblasti sebeobsluhy, může být zahájení školy problematické. Očekává větší pomoc, které se mu nemusí dostat, může být bezradné, vystrašené a úzkostlivé (Bednářová, Šmardová, 2015).

Dítěti nestačí pouze sebeobslužné dovednosti, ale také jistá míra samostatnosti a zvykání si na drobné problémy a povinnosti. Ty můžeme dítě učit postupně s jistotou vlastní rodiny za zády. Kutálková (2010, s. 165) zdůrazňuje, že *„každý, absolutně každý se jednou setká s problémy, starostmi a bolestnými zážitky, které bude muset překonat.“* a postupným připravováním na ně to pro dítě nebude takový šok.

3. Grafomotorický vývoj

Poslední nutnou složkou pro úspěšné zvládnutí nástupu do povinné školní docházky je grafomotorika, což je pojem složen ze dvou slov grafo a motorika. Překlad řeckého slova *grafó* znamená píši. Pojem motorika (z lat. *motus* = pohyb) vymezujeme jako celkovou pohybovou schopnost organismu (Mlčáková, 2009).

Průcha definuje grafomotoriku jako „*Soubor psychomotorických činností, které jedinec vykonává při psaní. Psaní není jen záležitostí psacích pohybů ruky (u postižených osob těž nohy, úst), ale je řízeno psychikou. Grafomotorika tedy může být nápomocna při diagnostice psychických stavů (únavy, strachu), procesů a vlastností, při diagnostice poruch a nemocí jedince.*“ (Průcha a kol., 2003).

Doležalová (2010, s. 12) podotýká, že se jedná o „*(...) pohyby ruky, jež jsou ovlivňované psychikou a jež zanechávají grafickou stopu vyjadřující nějaký význam. Grafomotorická činnost je tedy formou komunikace i výrazovým prostředkem. Působí a je rozvíjena v souvislosti s ostatními složkami gramotnosti.*“

Grafomotorika je součástí gramotnosti, tu definujeme jako naučený systém znalostí, vědomostí a návyků pro čtení a psaní. Tvoří ji čtyři složky komunikace: čtení, psaní, mluvení a naslouchání (Doležalová, 2010).

Dle Bednářové a Šmardové se grafomotorika formuje na základě psychomotorických funkcí. Vliv má na ni mentální vyspělost dítěte, zrakové a prostorové vnímání, lateralita, paměť, pozornost. Nejzásadnější vliv vykazuje úroveň jemné a hrubé motoriky (Bednářová, Šmardová, 2015).

Nácvik psaní je od počátku ovlivněn úrovní grafomotorických schopností dítěte, zrakového a sluchového vnímání, pravolevé a prostorové orientace. Tyto schopnosti se tvoří od předškolního věku dítěte. Úspěch nácviku psaní závisí na tomto období, vývoji těchto funkcí a dostatečné připravenosti (Zelinková, 2011).

Hrubá motorika

V základu úspěšného zvládnutí psaní stojí rozvinutá schopnost hrubé a jemné motoriky. Hrubou motorikou rozumíme ovládání celkových pohybů těla a jejich koordinace. Využíváme ji při chůzi, běhu, skákání, kutálení či chytání a házení míče, jízdě na koloběžce nebo bruslích. U všech výše zmíněných pohybů má významný vliv rovnováha, kterou lze trénovat pomocí skoků na jedné noze, chůzí po provaze, lezením po lavičkách. U dítěte předškolního věku dozrávají mozkové funkce, které umožňují koordinaci hrubé motoriky. Předškoláci dávají přednost fyzickým aktivitám před činnostmi vyžadujícími soustředění. Pohybová aktivita je nezbytnou součástí zdravého vývoje, a tyto děti potřebují na pohybové aktivity dostatečný čas a prostor (Thorová, 2015).

Jemná motorika

Jemná motorika naopak představuje manipulaci s drobnými předměty, kde se jedná o zručnost prstů a ruky (Doležalová, 2010). Všechny aktivity prováděné drobnými svalovými skupinami, převážně rukou, ale i ústy či nohou, které vyžadují přesnost při plnění motorického úkolu, spadají pod jemnou motoriku. Je charakteristická pro kreativní aktivity člověka. K jemné motorice se řadí manipulační aktivity, grafomotorika, logomotorika², oromotorika³, mimika⁴ a vizuomotorika (Vyskotová, Macháčková, 2013). Trénujeme ji prostřednictvím činností s drobnými materiály, hrou se stavebnicemi, modelováním či cvičením sebeobsluhy.

3.1 Význam a vývoj kresby

Kresba pomáhá rozvíjet jemnou motoriku, vizuomotoriku a schopnosti grafomotoriky. Je jedním z nejdůležitějších kritérií při posuzování způsobilosti zahájení školní docházky. Pomocí kresby lze zjistit psychický stav, vztah k sobě samému či rodině. Studii dětské kresby se začal zabývat v 80. letech 20. století G. H. Luquet a od této doby zájem stále roste. Kresby se v dnešní době využívají jako prostředek ke komunikaci, testování mentální úrovně, zkoumání afektivity dítěte či jako vyjádření znalostí dítěte o svém těle (Roseline, 2008).

² Pohybová činnost mluvidel při artikulované řeči

³ Pohyby mluvních orgánů dutiny ústní

⁴ Pohyby obličejových svalů, pomocí kterých vyjadřujeme emoce

Děti předškolního věku rády kreslí a převádí na papír své představy o světě bez ohledu na realitu. Po třetím roce se dítě nachází ve stadiu rané lineární dětské kresby. Tyto kresby mívají univerzální charakter a mnoho se jich vzájemně podobá. V kresbě je často znázorněn detail, který dítě subjektivně považuje za důležitý (klobouk, knoflík, pupík). Děti začínají se ztvárněním pětiprvkového hlavonožce. Ten je znázorňován kolečkem představující hlavu a trup zároveň a čtyřmi končetinami. Postupem věku přibývá detailů. Dítě přimalovává nos, oči, ústa, pupek (Thorová, 2015). Kolem pátého a šestého roku začíná být hlavonožec zobrazován s trupem, který je znázorněn dalším kolečkem. Tato postava je vždy zobrazena zepředu. Ruce bývají k trupu nakresleny v různé výšce. Kolem šestého roku je tělo kompletní, se všemi končetinami. Podle Luquetova tvrzení přibývají detaily na postavu s růstem mentální úrovně. Dle různých způsobů nakreslení postavy můžeme hodnotit inteligenci dítěte. Taktéž nám kresba může předat informaci, jak dítě vnímá vlastní tělo. Je totiž možné, že když dítě kreslí postavu, znázorňuje samo sebe. Kresbě dítěte až do jeho sedmého roku většinou chybí perspektiva, roviny neodpovídají skutečnosti a namalované předměty jsou disproporční.

Kresba dítěte znázorňuje spíše autorův vlastní vnitřní svět než ten vnější. Vnější svět se stává fantazijním obrazem a je to realita, jak ji vidí a přetváří dětská mysl, jež často bývá emočně zbarvená. Kresba není výtvozem světa, které má dítě před očima, ale toho, co z něj zná. G. H. Luquet označil období, kdy dítě kreslí „*všechno, o čem ví*“, jako stadium „*intelektuálního realismu*“ (Roseline, 2008).

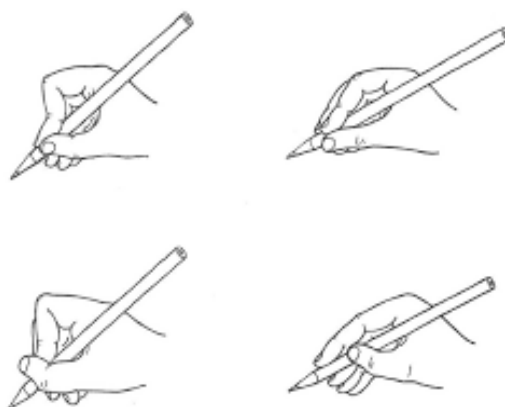
U kreseb předškoláka pozorujeme postupnou zlepšující se práci s plochou. Příprava pro psaní však neprobíhá pouze formou kreslení. Dítě se na ni připravuje taktéž grafomotorickou nápodobou a vybarvováním. Grafomotorická nápodoba souvisí s kognitivním vývojem. Až ve chvíli, kdy dítě rozumí struktuře tvaru, dokáže s pomocí kognitivního procesu analýzy a syntézy tvar napodobit. Okolo třetího roku napodobí kruh, poté mezi třetím a čtvrtým rokem následuje kříž. Mezi čtvrtým a pátým rokem zvládne čtverec. Trojúhelník dovede dítě po pátém roce a mezi šestým až sedmým rokem by dítě mělo umět napodobit kosočtverec. Předškolní dítě rádo vytváří různé symboly, například srdíčka, hvězdičky či spirály. Je schopné bez velkého přetahování vybarvovat v rámci linií. Pokud dítě zvládne nakreslit kříž a čtverec, je zralé na experimentování s tvary písmen a číslic. Často je však kvůli fyziologické percepční nezralosti kreslí zrcadlově (Thorová, 2015).

3.2 Formální provedení kresby

Kromě obsahového provedení si musíme všimnout také formálního provedení kresby. Dítě může mít bohatou kresbu, ale její provedení zaostává. V takovém případě obsahová stránka kresby převyšuje formální. Při provádění kresby pozorujeme vedení čáry, její plynulost, jistotu, přesnost, návaznost, tlak na podložku, kreslení podle předlohy a také jeho pracovní návyky. Mezi ně řadíme a sledujeme držení těla, držení psacího náčiní, postavení ruky při kreslení a psaní, uvolnění ruky, tlaku na podložku, plynulost a způsob vedení čar.

Úchop psacího náčiní

K nejvyšší koordinaci jemných svalových skupin slouží špetkový úchop. Při tomto úchopu máme nejvyšší míru koordinace jemných svalových skupin ruky a prstů. Je to taktéž nejsnazší držení psacího náčiní, které vede ke zpřesnění pohybů a zároveň je ruka s prsty uvolněná. Tužka leží na posledním článku prostředníku, seshora ji přidržuje bříško palce a ukazováku. Prsty a celá ruka jsou uvolněné a křeč by se neměla objevit. Ukazováček by neměl být prohnutý. Malíček a prostředníček jsou volně pokrčeny v dlani. K navození tohoto úchopu dochází u některých dětí již od třetího roku, u jiných později. Nicméně k navození by mělo dojít ještě před nástupem do školy. U praváků a leváků je držení tužky stejné. Na správný úchop psacího náčiní je vhodné dbát již od počátku dětského kreslení. Výjimku tvoří dlaňový úchop u batolat, kdy dítě drží náčiní v celé dlani (Bednářová, Šmardová, 2006).

(Převzato od Bednářové, Šmardové, 2015).

Výběr psacího náčiní

Bednářová a Šmardová (2006, s. 48) tvrdí, že „*Volba psacího náčiní ovlivňuje celkový grafický výkon. Tvar psacího náčiní má vliv na jeho správné držení, kvalita materiálu tuhy se podílí na tlaku na podložku. Při výběru potřeb ke kreslení myslíme především na účel použití*“. Kvalitnější jsou měkčí tužky a pastelky. Lépe vedou stopu a dítě na ně nemusí tolik tlačit. S tvrdší tužkou musí dítě vyvíjet větší tlak, což může mít vliv na úhlednost, rychlost vedení čar a vynaložené úsilí. Volíme takový tvar psacího náčiní, který dítěti umožní a podpoří jeho správné držení. Vhodné je psací náčiní takového objemu, který odpovídá rozměrům dětských prstů. Je možné používat štětce, tužky či pastelky tzv. trojúhelníkovitého programu. Ty mají trojúhelníkový průměr a každá strana je určena pro oporu jednoho prstu. Důležité je nepoužívat krátké tužky či pastelky, které nepřesahují kožní záhyb mezi palcem a ukazovákem, a tak neumožňují správné držení (Bednářová, Šmardová, 2006).

Postavení ruky při kreslení a psaní

Horní konec tužky směřuje vždy do oblasti mezi ramenem a loktem. Ruka v zápěstí se neohýbá a tvoří spolu s loktem poměrně rovnou linii. Pohyb je uvolněný a vychází z ramene a lokte. Papír je nakloněn nahoru tím rohem, kterou rukou dítě píše (Bednářová, Šmardová, 2006).

Uvolnění ruky při kreslení a psaní

Uvolněná ruka velmi poznamenává grafický výkon dítěte. Často ovlivňuje také zájem dítěte o kreslení či psaní. Pokud je vyvíjen nadměrný tlak psacího náčiní na podložku, ruka je rychleji unavená, dítě si může stěžovat na její bolest a grafické činnosti nevyhledává. Tlak na podložku ovlivní několik činitelů. První z nich je dříve zmiňovaný výběr psacího náčiní. Dalším faktorem je koordinace pohybů a celkové zapojení kloubů ruky a prstů. Uvolněnost ruky také ovlivňuje atmosféra, ve které je kresba prováděna. Pokud je dítě napjaté či nervózní, nepodaří se mu uvolnit a nebude uvolněná ani ruka. Důležité je také naučit dítě uvědomovat si a ovlivňovat svalové napětí a uvolnění. To lze trénovat pomocí těžké „gumové“ ruky. V uvolněném a bezpečném prostředí si dítě lehne a zvedne nohu či ruku, následně ji spustí k zemi jako u hadrového panáka. Posledním faktorem ovlivňujícím uvolnění ruky je rytmus, jež napomáhá plynulosti pohybů (Bednářová, Šmardová, 2006).

Poloha těla

Poloha těla při kreslení a psaní má vliv na pohyblivost jednotlivých kloubů a jejich uvolnění a koordinaci. Ze začátku může dítě kreslit velké tvary vestoje na tabuli či papír připevněný do výšky očí. Při této poloze je pohyb ruky uvolněný a je podporován pohyb ramenního kloubu. Při poloze vsedě je nutné zajistit dítěti vhodný nábytek, který odpovídá kompozicím jeho postavy. Chodidla se dotýkají celou plochou o zem nebo podložku. Nepohupují se či nekývají ve vzduchu. Kolena svírají se židlí přibližně pravý úhel, stejně jako lokty s deskou stolu. Váha těla je rozložena po celé sedací ploše židle. Tělo je mírně nakloněno dopředu, prsa se dotýkají desky stolu (Bednářová, Šmardová, 2006). Můžeme využít také mírně šikmou desku stolu. Děti u ní sedí rovně a nemají sklon „ulehnout“ na lavici (Kutálková, 2010). Ramena jsou ve stejné rovině. Hlava je mírně skloněna v prodloužení osy páteře. Oči by měly být ve vzdálenosti 25-30 cm od papíru. Pro volný pohyb ruky a jeho plynulost je nezbytný dostatek místa na psací desce. Při utváření a dodržení výše zmíněných podmínek vytváříme kromě optimálního předpokladu pro grafický výkon dítěte také prevenci ortopedických vad (Bednářová, Šmardová, 2006).

3.3 Lateralita

Slowík (2016, s. 131) o lateralitě říká, že „*Lateralitou rozumíme asymetrii párových orgánů, zejména přednostní využívání jedné z párových končetin (ruky, nohy) nebo smyslových orgánů (oko, ucho).*“

Dělíme ji na tvarovou a funkční. Tvarovou lateralitou míníme například sledování pravé a levé poloviny obličeje. Nikdy u žádného člověka nejsou souměrné a stejné. Funkční lateralitou se rozumí přednostní užívání jednoho z párových orgánů, který pracuje lépe, rychleji a kvalitněji. Tato asymetrie není pouze u horních a dolních končetin, ale také ji nalezneme u mimického svalstva v obličeji.

Mezi základní typy lateralitě řadíme praváctví, leváctví, ambidextrií (nevyhraněnou lateralitu). Vyhraněnost se však nemusí vždy shodovat. Najdeme případy, kdy u člověka s dominantní pravou rukou současně převládá dominance levého oka a naopak. Tento jev nazýváme zkřížená lateralita. Nicméně ve většině případů je lateralita ruky a oka shodná a tu označujeme jako lateralitu souhlasnou (Slowík, 2016).

Lateralitu ruky u dítěte zjistíme jeho pozorováním při spontánních i záměrně motivovaných činnostech. Jedná se o sledování dítěte při volném hraní, činnostech sebeobsluhy, kreslení, rukodělných činnostech, jako je stříhání, zatloukávání, otevírání a zavírání dveří, listování v knize, čištění zubů. Převažující ruku hodnotíme jako dominantní. Podíváním se do klíčové dírky, krasohledu, dalekohledu či papírové trubičky zjistíme lateralitu oka (Bednářová, Šmardová, 2015).

Pokud si však lateralitou svého dítěte nejsme jistí, existují specializované testy, jež se využívají při vyšetření v poradnách. Výsledkem takového testu je tzv. koeficient dexterity (DQ), který značí stupeň vyhraněnosti laterality (Slowík, 2016). Nicméně musíme dát velký pozor, aby nedocházelo k předcvičování přirozené laterality u batolat a předškolních dětí. Matějček a Dytrych (2004, s. 79) argumentují: „*Lateralita se netýká periferních orgánů – ruky, nohy, oka, nýbrž funkce příslušných mozkových partií. Každý zásah do těchto funkcí musíme vážit velmi opatrně, neboť vzniká určité riziko, že se dosavadní rovnováha poruší a do celého systému vnese nepořádek.*“ V nejhorsích případech může být tato zátěž pro dítě, které má slabší nervový systém, neúnosná. Ve všech případech to značí zvýšenou zátěž organismu. Dítě je neurotizováno, což může mít následky v jeho organické nebo psychické výbavě. Konkrétně máme na mysli projevy nesoustředěnosti, neklidu, únavy, poruchy základních fyziologických funkcí, řeči a mnoho dalších (Matějček, Dytrych, 2004).

3.4 Vizuomotorika

Vizuomotorická koordinace podle Vítkové (1999, s. 66) představuje „*funkční propojení činností: oko – ruka, koordinace pohybu a vnímání prostoru při lokomoci.*“

Pro kreslení a psaní je nutná schopnost souhry převážně mezi okem a rukou. Tato schopnost souvisí s rozvojem jemné motoriky, grafomotoriky, zrakové diferenciaci, zrakové analýzy a syntézy a prostorové orientace. Koordinace zraku a ruky má vliv na každodenní činnosti, sebeobsluhy, kreslení, psaní, přepis textu a další. Schopnost vizuomotoriky posuzujeme na tzv. jednotažných cvičích. Při nich je stanoveno, kudy vede stopa. Dítě tuto stopu musí obkreslit a přitom sledovat linii, směr vedení čáry. V ideálním případě by dítě mělo vést plynulý, nepřerušovaný pohyb tužky na papíře. Důležitá je

plynulost tahu, ne jeho přesnost. Obtahujeme opakovaně za sebou. Jestliže dítě tento cvik ovládá, můžeme jej později použít jako uvolňovací cvik (Bednářová, Šmardová 2015).

4. Praktická část

Empirická část této bakalářské práce se věnuje otázkám připravenosti pětiletých a šestiletých dětí z mateřských škol na vstup do základní školy v oblasti grafomotoriky v porovnání s dosavadními výzkumy. Na základě analýzy problematiky grafomotoriky dítěte a jeho připravenosti na vstup do základní školy jsme se rozhodli provést výzkum na zjištění úrovně grafomotorických schopností. Pro zpracování výše uvedeného výzkumu byl zvolen kvalitativní přístup.

Švaříček (2014, s. 17) vymezuje kvalitativní přístup následovně: „*Kvalitativní přístup je proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hloubkových datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu.*“.

4.1 Výzkumné cíle

Zásadním faktorem výzkumu je stanovení výzkumného problému. Cílem práce je zjistit, do jaké míry jsou šestileté děti z mateřských škol připraveny v oblasti grafomotoriky na vstup do základních škol. Dle Šed'ové (2014) je výzkumný problém něco, co se uskutečňuje v sociální realitě a jeví se to ve svém způsobu nebo ve svých důsledcích jako problematické. Mělo by se jednat o problematiku, která je pro společnost nejasná. Cílem výzkumníka je následně získat více informací. Zde byla zformulována výzkumná problematika takto: Příprava dítěte v oblasti grafomotoriky před zahájením povinné školní docházky.

Paralelně s formulací výzkumného problému je nutno si určit výzkumný cíl. V souvislosti s výzkumným cílem Šed'ová (2014) poukazuje na jeho význam, který není univerzální, ale vztahuje se vždy ke specifické skupině osob ve společnosti. Na základě výše zmíněných skutečností byly zformulovány výzkumné cíle následovně:

1. Výzkumný cíl: Zjistit, jak jsou předškolní děti ve věku 5 a 6 let z mateřských škol připraveny v rozvoji grafomotoriky na vstup do základní školy.

2. Výzkumný cíl: Zjistit, jak předškolní děti ve věku 5 a 6 let z mateřských škol zvládají držení psacích potřeb.
3. Výzkumný cíl: Zjistit, jak předškolní děti ve věku 5 a 6 let zvládají držení těla a jeho postoj při grafomotorické tvorbě.

4.2 Výzkumné otázky

Vzhledem k navrženým cílům bakalářské práce byly zvoleny tři dílčí výzkumné otázky, které korespondují s výzkumnými cíli. Výzkumné otázky mají za úlohu konkretizaci a zúžení výzkumného problému (Šed'ová, Švaříček, 2014). V našem případě byly zvoleny následující výzkumné otázky:

1. Výzkumná otázka: Jak jsou předškolní děti ve věku 5 a 6 let z mateřských škol připraveny v rozvoji grafomotoriky?
2. Výzkumná otázka: Jak předškolní děti ve věku 5 a 6 let z mateřských škol zvládají držení psacích potřeb?
3. Výzkumná otázka: Jak předškolní děti ve věku 5 a 6 let z mateřských škol zvládají držení těla a jeho postoj při grafomotorické tvorbě?

4.3 Metodologie výzkumu

„Metody sběru dat jsou specifické postupy poznávání určitých jevů, které badatel užívá s cílem rozkrýt a reprezentovat tak, jak lidé interpretují a vytvářejí sociální realitu.“ (Švaříček, Šed'ová, 2014, s. 142).

K získání potřebných informací a dosažení vytyčených cílů problematiky *Připravenosti předškolních dětí na vstup do základní školy* byl zvolen výzkum pomocí kvalitativního sběru dat dle designu případových studií v kombinaci s metodou pozorování. Design výzkumu představuje plán výzkumu, určuje podmínky, za kterých se bude výzkum uskutečňovat (Švaříček, Šed'ová, 2014).

V definici případové studie se autoři liší, ačkoli má případová studie poměrně dlouhý čas aplikace ve výzkumných pracích. Anderson a Arsenault (2005) definují případovou studii jako holistickou výzkumnou metodu, která je zpravidla podmiňována více zdroji dat

důkazů k analyzování nebo evaluování konkrétního jevu, případu či příkladu. Obecně však platí, že smyslem případové studie je velmi podrobné zkoumání jednoho, či více případů, které jsou jako předměty výzkumu integrovaným systémem s vymezenými hranicemi. Zkoumání daných případů se koná vždy v reálném kontextu, za nejpřirozenějších podmínek výskytu jevu. Pro získání relevantních výsledků, jsou využívány veškeré dostupné zdroje a metody sběru dat. Případ by měl být analyzován ve své komplexnosti. Na každý zkoumaný aspekt není nahlíženo izolovaně, ale jako na součást celého systému. Objektem výzkumu může být osoba, skupina osob, procesy, události nebo instituce. Důležité vždy je, aby badatel usiloval o komplexní porozumění případu v jeho přirozeném prostředí. Kromě více informačních zdrojů badatel využívá veškeré možné metody sběru dat a z tohoto hlediska je případová studie skutečnou výzkumnou strategií, a ne pouze jednotlivou technikou. Pro takovéto pojetí případové studie kvalitativní techniky jsou klíčové všechny formy pozorování a rozhovorů, analýza dokumentů apod. Vhodnost použití je vždy posuzována s ohledem na zvolené výzkumné otázky a charakteristiku případu. Případové studie rozlišujeme podle jejich zaměření a přístupů. Případová studie může být prováděná jen a pouze kvůli případu samému, či v jiné variantě je pozornost zkoumání zaměřena na určitý jev. Dále můžeme případové studie rozlišovat dle jejich výstupů. Robert K. Yin (2003) diferenciuje čtyři základní typy případových studií dle výstupů. Studie deskriptivní poskytuje narativní zprávy. Studie exploratorní má za cíl průzkum neznámého případu a jeho struktury. Třetím typem jsou explaratorní studie, jež podávají komplexní vysvětlení případu rozkrýváním příčinných řetězců a důležitých kontextových podmínek. Poslední variantu představuje evaluační případová studie. Tato studie je uplatňována v této bakalářské práci. Jejím smyslem je hodnotící analýza samotného případu nebo určité intervence. Příkladem může být například evaluace vzdělávacího programu (Chrastina, 2019).

Metoda pozorování je podle Janouška (1986) definována jako „*vědecká metoda, která je přímým pozorováním určitého jevu na základě vnímání tohoto jevu samého nebo na základě vnímání jeho přístrojové registrace.*“ Při aplikaci této metody sběru dat na pozorování subjektů edukačních procesů je nutné zachovat řadu následujících podmínek. Pozorování musí být **plánované**, pozorovatel by měl mít dopředu naplánováno co, kde a jak chce pozorovat. Dalším nutným bodem je **systematičnost**. Výzkumník nesoustředí svou pozornost na vše, co vidí, nýbrž pouze na konkrétní jev, činnost. Pozorování může

být **standardizované**, či **nestandardizované**. Při standardizovaném pozorování má pozorovatel přesně stanoveny znaky pozorovaných objektů a řadí je podle daného kategoriálního systému. Dále dělíme pozorování na **zúčastněné** a **nezúčastněné**. U nezúčastněného pozorování badatel nezasahuje do dění, může být dokonce fyzicky skryt. Naopak u zúčastněného pozorování je badatel začleněn do situace, je v interakci s účastníky výzkumu (Průcha, 1995, s. 37).

Pro doplnění je tedy uvedeno, že výzkum *Připravenosti předškolních dětí na vstup do základní školy* je zkoumán pomocí designu evaluačních případových studií v kombinaci s metodou nestandardizovaného zúčastněného pozorování.

4.4 Etika výzkumu

S kvalitativním výzkumem je spjata otázka etiky. Etické zásady výzkumu jsou uvedeny na obecné úrovni. Tyto zásady jsou obecné principy, kterými by se měl účastník výzkumu řídit. V této práci budou respektovány všechny níže zmíněné principy.

4.4.1 Důvěrnost

Princip důvěrnosti udává, že z dat nebude za žádných okolností a nikomu patrné, kdo se výzkumu účastnil. Čtenář nebude schopen jakékoli identifikace účastníků výzkumu. Veškerá osobní data jsou anonymizovaná. Badatel má za úkol obeznámit aktéry výzkumu s principem důvěrnosti. Důvěrnost se taktéž váže k uschování a skladování vyzkoumaných dat. Tyto data by měly být uschovány pod heslem, nikoli volně. (Švaříček, 2014).

4.4.2 Informovaný souhlas

Kromě principu důvěrnosti Švaříček (2007) poukazuje na neméně významný poučený souhlas. Princip informovaného souhlasu označuje získání souhlasu od účastníků výzkumu či jejich zákonných zástupců. Tento souhlas by měl být zdokumentován (nahrán na diktafon, vyplněný formulář apod.). Účastník tímto svolením potvrzuje, že dobrovolně souhlasil s výzkumem. Zde byl zvolen písemný formulář informovaného souhlasu, jehož originál je v příloze (Příloha č. 5).

4.5 Popis výzkumného vzorku

Kvalitativní výzkum umožňuje cílený výběr vzorku proto, aby účastníci byli pro výzkum vhodní a splňovali určité podmínky. Počet případů nutných při výzkumu případové studie není v odborné literatuře striktně vymezován či definován. Odvíjí se vždy zpravidla směrem k výzkumné otázce. Případová studie může zahrnovat pouze jeden jediný případ, či se může zabývat poměrně větším počtem případů (Chrastina, 2019).

Pro výzkumnou část této práce bylo zvoleno 6 výzkumných případů, 4 dívky a 2 chlapci ve věku 5 a 6 let navštěvující státní mateřskou školu v Praze. Tyto děti zahájily svou školní mateřskou docházku již před 3. rokem života a navštěvovaly pouze mateřskou školu, ve které byl výzkum realizován, tj. nepřestoupily z jiné mateřské školy. Všechny případy jsou součástí společné heterogenní třídy, ve které již dlouhodobě působí stálá učitelka. Druhá vyučující přišla již do zaběhnutého kolektivu těchto dětí.

4.6 Průběh výzkumu

Výzkum byl realizován ve dnech 10.-14.5.2021.

Pro průběh výzkumu byly použity pracovní listy inspirované a vytvořené podle metody Bednářové a Šmardové Školní zralost: Co by mělo dítě umět před vstupem do školy. Tato publikace byla vybrána z důvodu, že se o ni opírá teoretická část této práce. Při hodnocení výkonů v praktické části byly kladeny požadavky, jež byly zahrnuty v teoretické části.

Obsah pracovních listů zahrnoval kresbu lidské postavy, volnou kresbu a tři grafomotorické cvičení. Účastníkům výzkumu byly stanoveny vhodné podmínky pro průběh výzkumu. Výzkum probíhal v dětské třídě, kterou děti běžně navštěvovaly. Byly na ni zvyklé a nerozrušovalo je nové prostředí. V dané třídě byly pouze děti účastníci se výzkumu, tudíž nebyly rozptylovány ani ostatními spolužáky. Pracovní listy a kresby probíhaly na stolech a židlích uzpůsobených dětské postavě. Pracovní deska stolu byla prázdná, a tak děti nerozptylovaly jiné okolní předměty. Všechny části výzkumu byly zpracovány trojbokými tužkami a pastelkami, jež podporují špetkový úchop, a se kterými jsou děti zvyklé pracovat. Výzkum se uskutečnil během jednoho pracovního týdne. Nenastalo tak mezi jednotlivými výzkumnými vzorky dlouhé časové období, které by

mohlo výsledky výzkumu ovlivnit. Aby nebyly výsledky výzkumu ovlivněny únavou a možnou ztrácející se koncentrací účastníků výzkumu, mohl se vypracovat či nakreslit v jeden den pouze jeden pracovní list či výkres. Při průběhu výzkumu byly děti pozorovány, pozornost směřovala převážně na úchop psacího náčiní, polohu a uvolněnost ruky a správné držení a postoj těla.

4.7 Stanovená kritéria hodnocení výsledků

Pro hodnocení grafomotorických schopností byly stanoveny kritéria hodnocení výsledků. Každá část výzkumu má konkrétní stanovená kritéria.

Pro hodnocení dílčích částí a výsledné hodnocení celého výzkumu byla zvolena níže uvedená škála hodnocení.

1	Zvládá
2	Zvládá s drobnými nedostatky
3	Částečně zvládá s většími nedostatky, lehký problém udržení pozornosti
4	Částečně nezvládá či problém pozornosti
5	Nezvládá

4.7.1 Určené pozorování

Před samotným pozorováním práce dětí byly stanovy pozorované jevy a činnosti potřebné pro výzkum. Pozorování se soustředilo na:

- Úchop psacího náčiní;
- Sed dítěte;
- Uvolněnost a polohu ruky;
- Soustředěnost a pozornost na daný úkol;
- Vizuomotoriku.

4.7.2 Kritéria kresby postavy

Kritéria kresby lidské postavy jsou stanovené takto:

- Kresba obsahuje všechny čtyři končetiny, hlavu a trup;
- V obličejí je znázorněn nos, ústa, oči a jiné detaily;
- Proporce postavy odpovídají realitě.

4.7.3 Kritéria hodnocení volné kresby

Jako kritéria hodnocení volné kresby jsou určeny níže uvedené požadavky. Jelikož je volná kresba velmi rozmanité téma, byly určeny průřezové body, jež zahrnují všechny kresby:

- Vyplnění plochy papíru;
- Linie kresby;
- Přesnost vybarvení, nepřetahování.

4.7.4 Kritéria hodnocení pracovního listu č. 1

Pracovní list č. 1 sloužil ke zjištění linie kresby. Při tomto pracovním listu byla zjišťována vizuomotorika dítěte:

- Linie dítěte zhruba odpovídá předurčené linii;
- Plynulost a nepřerušovanost linie;
- Obtažení jedním tahem;
- Vizuomotorika.

4.7.5 Kritéria hodnocení pracovního listu č. 2

Pracovní list č. 2 sloužil ke zjištění schopnosti nakreslení základních matematických tvarů, tedy tvarů tvary čtverce, trojúhelníku, kruhu, obdélníku a oválu. Vyhodnocováno byla:

- Spojitost předurčených bodů;
- Podobnost určeného tvaru;
- Držení linie;
- Plynulost a uvolněnost.

4.7.6 Kritéria hodnocení pracovního listu č. 3

Pracovní list č. 3 obsahoval spodní a horní kličky, horní oblouky, vlnky a dokreslování zubů. Posuzováno bylo:

- Provedení prvku horní kličky;
- Provedení prvku dolní kličky;
- Plynulý pohyb a návaznost jednotlivých prvků;
- Dodržení velikosti a vzdálenosti jednotlivých prvků od určené linie;
- Dodržení směru;
- Provedení oblouků, vlnek a zubů.

4.7.7 Kritéria hodnocení úchopu psacího náčiní, držení těla a pracovních návyků

Úchop psacího náčiní, držení těla a pracovních návyků je pozorován v průběhu všech jednotlivých částí výzkumu a v průběhu celého času. Výsledné hodnocení je tedy poměrem všech částí výzkumu, konkrétně:

- Ovládnutí špetkového úchopu;
- Vzdálenost prstů od hrotu tužky;
- Uvolněnost a poloha ruky;
- Poloha hlavy, hlava v protažení páteře;
- Obě ramena ve stejné výšce;
- Veškerá váha těla spočívá na židli;
- Nohy zapřené do podlahy, stehna a lýtka v pravém úhlu;
- Rovná záda, tělo lehce vpřed;
- Vzdálenost očí od papíru cca 25-30 cm;
- Loket ruky držící tužku svírá pravý úhel;
- Pohyb vychází z ramenního kloubu.

4.8 Dílčí hodnocení

4.8.1 Josefína

V průběhu výzkumu dívka bylo 5 let a 11 měsíců. Špetkový úchop Josefína ovládá, avšak dochází ke křeči. Při plnění pracovních listů č. 2 a 3 nastala situace, kdy dívka držela psací potřebu čtyřmi prsty, tudíž špetkový úchop není zcela zautomatizován. Vzdálenost hlavy od psací plochy je v požadované normě. Hlava v prodloužení páteře. Chodidla zapřené o podlahu, lýtka a stehna svírají pravý úhel. Záda rovná, poloha těla nakloněná lehce dopředu. Celá váha těla spočívá na židli. Obě ramena má dívka ve stejné výšce. Formální provedení kresby zcela v pořádku, vyjma křečovitého špetkového úchopu či úchopu čtyřmi prsty. Pozornost dívky se lišila v závislosti na daném úkolu. Při volné kresbě a pracovním listu č. 1 dívka zaujatě pracovala. U zbylých částí výzkumu nastaly lehké, avšak v porovnání s ostatními dětmi zřejmé, poruchy pozornosti. Dívka se dívala z okna, začala povídat. Některé části výzkumu dívka uspěla a nevěnovala jim svou plnou míru pozornosti. Lateralita pravé ruky vyhraněná.

Pracovní list č. 1

Josefína pracovní list na zjištění vizuomotoriky, plynulosti tahu a linie zvládla oproti ostatním účastníkům podprůměrně. Vizuomotorika dítěte je úplná. Linie tahu byla při některých z obtaženích přerušovaná. Tah v některých částech značně vybočuje od hlavní předurčené linie. Obtažení linie jedním tahem bylo splněno. Linie tahu Josefíny nebyla souvislá a nenastalo úplné uvolnění ruky. Celý tah ruky byl křečovitý.

Pracovní list č. 2

Podobnost určených tvarů průměrná. Linie tahu a spojitost předurčených teček jsou pokřivené. Nastalo vynechání spojených bodů. Největší nedostatky v rovných liniích. Nedotažení či přetažení některých určených bodů. Oproti ostatním dětem pracovní výkon silně podprůměrný.

Pracovní list č. 3

Velikost oblouků nerovnoměrná a odlišná. Docházelo k vybočování od předurčených bodů. Dokreslování zubů nerovné, vybočování z linie. Vlnky nestejně, docházelo k velkým

odchylkám od předurčené linie. Při dokreslování horních klíčků byl tah plynulý, leč příliš zrychlený až nesoustředěný.

Kresba postavy

Kresba lidské postavy zahrnuje všechny čtyři končetiny, které jsou zobrazeny jedním tahem. Na rukách má postava tři prsty, zobrazené taktéž jednou čarou. Nohy zobrazené s botami či chodidly. Obličej namalován s pusou, tečkovitým nosem a očima. Na hlavě znázorněny vlasy a na nich klobouk. Části těla proporčně odpovídají realitě. Jediné disproporční vyobrazení je abnormálně velký klobouk na hlavě postavy.

Volná kresba

Jako volnou kresbu Josefina namalovala dům. Kresba je rozložená po celé ploše papíru velikosti A4. Okolo domu je nakreslen plot, znázorněná i půda s pěstovanými mrkvemi. V rohu papíru vyobrazeno Slunce, které je nakresleno kulaté. Linie domu jsou vybarveny nekompletně, vyskytují se nevybarvená bílá místa. Dochází k přetahování obrysů domu.

Celkový výsledek

Pracovní list č. 1	3
Pracovní list č. 2	4
Pracovní list č. 3	4
Kresba postavy	4
Volná kresba	3

Josefina ovládá formální provedení kresby. Špetkový úchop není zcela uvolněný. Z vypracovaných úkolů lze pozorovat nízkou úroveň grafomotorických schopností oproti ostatním dětem.

4.8.2 David

V průběhu výzkumu bylo chlapci 6 let a 2 měsíce. David kreslení či malování ve třídě běžně nevyhledává. Soustředí se spíše na jiné činnosti. Špetkový úchop ovládá křečovitě. Při plnění pracovního listu č. 3 nastalo držení tužky čtyřmi prsty. Vzdálenost prstů od hrotu tužky v pořádku. Sed při plnění výzkumu odpovídá dané normě, až na chodidla zapřené do

podlahy směrem dozadu, tudíž úhel lýtek a stehen nesvíral 90°. Hlava příliš nakloněná k psací ploše, vzdálenost hlavy od desky stolu byla menší než 25 cm. Pozornost se lišila v závislosti na prováděný úkol. Při plnění pracovního listu č. 1, 2 dívka uspíšila svůj výkon. Lateralita pravé ruky vyhraněná.

Pracovní list č. 1

Linie tahu jsou plynulé, avšak se v něm vyskytují nerovnosti. Některé části jsou kostrbaté. Důležitá je při tomto cviku plynulost. Uvolněnost tužky při plnění toho pracovního listu neproběhla. Jemnější tlak na pastelku oproti výsledkům ostatních participantů. Vizuomotorika osvojená.

Pracovní list č. 2

U matematických tvarů s rovnou linií probíhala plynulost, rovná linie tahu. Jednotlivé body na sebe navazují. Kulaté či oblé tvary byly pro chlapce náročnější. Vše průměrně zvládnuté. Při tomto pracovním listu byla vyzorována menší míra soustředění na daný úkol, která měla možný vliv na daný výkon.

Pracovní list č. 3

Pracovní list č. 3 chlapec zvládl průměrně vzhledem k výzkumné skupině. Dokreslené oblouky a zuby bez jediné výtky, drží se linie, plynulé. U dokreslení vln nerovnosti. Horní a dolní kličky dokresleny ve stejném směru. Odklony od předurčené linie.

Kresba postavy

Kresbu postavy chlapec vytvořil 2×. Známořovala jeho jako syna s otcem. Pomocí jednoduchých čar vyobrazeny čtyři končetiny. Na nohou namalovány chodidla. Ruce zakončené pěti prsty. Trup znázorněn. Obličejové detaily znázorněny pomocí úst a tří teček (oči a ústa). Postavy se drží za ruce. Proporčně obě postavy odpovídají realitě. Vlasy nebyly znázorněny. Nad oběma hlavami napsáno počáteční písmeno, kterým začíná chlapcovo jméno.

Volná kresba

Volná kresba obsahovala dům, který odpovídal velikosti plochy papíru. Na levé straně byl vyobrazen strom, na straně druhé keř. Na zemi namalovaná půda a zelená tráva. Dům

obsahoval dveře, jednu okenici a komín. Na střeše domu namalována postava. V levém horním rohu papíru vyobrazeno kulaté Slunce s paprsky. Plocha papíru plně využita. Linie domu rovné a nakreslené plynule. Vybarvení neúplné, někde se vyskytující přetahy.

Celkový výsledek

Pracovní list č. 1	2
Pracovní list č. 2	3
Pracovní list č. 3	3
Kresba postavy	3
Volná kresba	3

David nemá plně zautomatizovaný špetkový úchop. Při výzkumu došlo ke střídání tří a čtyř prstů. Při psacím postoji byl zaznamenán pohyb nohou, které nebyly zapřené do podlahy. Rozvoj grafomotoriky na svůj věk poměrně nízký. V porovnání s ostatními participanty podprůměrný.

4.8.3 Mariana

V době výzkumu dívka bylo 6 let a 5 měsíců. Mariana kreslení, malování či vymalovávání omalováněk vyhledává i ve svém volném čase. To se projevuje na jejím pracovním výkonu. Špetkový úchop plně ovládnut. Úplná uvolněnost ruky. Vyhraněná laterální pravé hemisféry. Vzdálenost prstů a hrotu tužky v normě. Nohy svírající pravý úhel a chodidla položená na podlaze. Hlava v prodloužení páteře a nakloněná dopředu. Nevyhraněná ruka drží papír nakloněný pravým horním rohem do levého rohu. Formální provedení kresby kompletně korespondující s požadavky.

Pracovní list č. 1

V prvním obtažení přerušovaný pohyb, poté se dívka rozcvičila a následující linie proběhly plynule bez přerušování. Ruka a pohyb v zápěstí při tomto pohybu velmi uvolněné.

Pracovní list č. 2

Linie spojitostní rovné bez jakéhokoli odbočení. Obkreslení se rovná předepsaným bodům. Celkový výsledek vzhledem ke skupině nadprůměrný.

Pracovní list č. 3

Výkon provedený v pracovním listu č. 3 byl proveden mimořádně. Oblouky, zuby a vlnky bez jediné výtky. Linie zcela odpovídají stanovené linii. Tah horních a dolních klíčků obtížnější, nicméně stále vynikající souvislý výkon. Velikostně stejné.

Kresba postavy

Kresba lidské postavy byla znázorněna dívkou se čtyřmi končetinami. Nohy vyobrazeny dvěma spojitými liniemi zakončenými chodidly. Trup vyobrazen. Postava namalována s oblečením – kraťasy na horní části nohou. Hlava navazovala na krk. Obličejové detaily (oči a pusa) zobrazeny. Nos neznázorněn pomocí tečky, nýbrž pomocí „háčku“. Namalovány také uši a dlouhé vlasy, na kterých byly sponky. V pravé ruce postava držela nápoj. Byl znázorněn lehký náznak ramen. Celkové hodnocení kresby lidské postavy bez jediné výtky, odpovídá daným normám nadprůměrně.

Volná kresba

Volná kresba nakreslená formou duhy. Plocha papíru zcela využita. Uprostřed duhy vyobrazeno růžové srdce v kruhu. V pravém dolním rohu znázorněna květina se stonkem a listy. Veškeré části plně vybarveny bez většího přetahování. Dívčina kresba odpovídala jejímu věku a zálibám.

Celkový výsledek

Pracovní list č. 1	2
Pracovní list č. 2	1
Pracovní list č. 3	2
Kresba postavy	1
Volná kresba	1

Špetkový úchop a zbylé formální provedení kresby splněno podle předepsaných kritérií. Dívka má dostatečně rozvinutou grafomotorickou schopnost pro vstup na základní školu.

4.8.4 Vanda

Dívce bylo v průběhu výzkumu 5 let a 10 měsíců. Špetkový úchop u dívky plně osvojen. Vzdálenost prstů a hrotů tužky odpovídá normě. U pracovního listu č. 3 nastala křeč ruky. Lateralita pravé hemisféry vyhraněná. Sed při plnění úkolů splňoval kritéria. Vzdálenost hlavy od podložky v pořádku. Dívka kreslení sama vyhledává a baví ji. To se projevuje i na jejím výkonu ve výzkumu. Ačkoli nedosáhla stejných výkonů jako Mariana, která kreslení a malování také dobrovolně sama vyhledává. Důvodem může být, že je Vanda ze všech participantů nejmladší.

Pracovní list č. 1

U pracovního listu č. 1 dívka vyvinula jemný a plynulý tah na tužku. Všechny tahy byly plynulé a uvolněné. Nedocházelo k velkým odchylkám od siluety zajíce. Výkon se rovnal vytyčeným podmínkám. Vizuomotorika probíhá v pořádku.

Pracovní list č. 2

Matematické tvary u děvčete dopadly podle očekávání. Jednodušší matematické tvary, jako čtverec, trojúhelník, kruh a obdélník, zvládnuty bez problému. Obrysy tvarů dodrženy. Ovál vytvořen s vybočením, došlo k nespojení a vynechání jednoho z předurčených bodů.

Pracovní list č. 3

Dokreslení zubů a vlnek proběhlo bez odchylek z obrysů. Při doplnění oblouků došlo k odchýlení. Pohyb byl zrychlený, když k tomuto odchýlení došlo. Poté však dívka na pokyn zpomalila a následující tvary byly v pořádku. Horní kličky dokresleny podle vytyčených bodů. U horní kličky proběhlo 1 velké vybočení z linie. Uvolněnost ruky při tomto cvičení neproběhla. Správný směr provedení dodržen.

Kresba postavy

Hlavonožec splňuje předepsaná kritéria. Čtyři končetiny nakreslené pomocí jednoduché linie. Nohy zakončené botami, ruce pět prstů. Postavě byla nakreslena sukně. Na hlavě vlasy, v obličejí ústa, nos a oči s řasami. Kresba postavy odpovídá dívčině věku a kritériím.

Volná kresba

Plocha papíru využita. Dívka kreslila dvě berušky na louce. V levém horním rohu kulaté Slunce s paprsky. Pomocí oblouků nakresleny dva modré mraky. Linie obrazu rovné, vybarvení obrazu bylo částečně přetahováno. Nedošlo k velkým prodlevám bílých míst ve vybarvených oblastech.

Celkový výsledek

Pracovní list č. 1	1
Pracovní list č. 2	3
Pracovní list č. 3	2
Kresba postavy	3
Volná kresba	3

Špetkový úchop plně osvojen. Zbylé formální provedení kresby bez výtek. Grafomotorický rozvoj oproti zbylým participantům průměrný, což může být ovlivněno věkovým rozdílem, dívka ze všech participantů nejmladší. Nástup na základní školu je diskutabilní. Velký vliv na toto rozhodnutí bude mít rozvoj ostatních složek školní zralosti.

4.8.5 Dita

Při realizaci výzkumu bylo dívce 6 let a 5 měsíců. Dívka má vyhraněnou pravou laterální. Kreslení a malování jako činnost vyhledává. Často je u kreslicí stolku. Špetkový úchop má plně osvojen. Vzdálenost od hrotu tužky v normě, stejně jako vzdálenost hlavy od psací plochy. Nohy zapřené do podlahy, stehna a lýtka svírají 90°. Hlava v prodloužení páteře. Tělo mírně nakloněno dopředu. Celá váha těla na židli. Papír požadovaně nakloněný. Levá ruka přidržující papír. Loket pravé vyhraněné ruky ve správném úhlu. Malování je oblíbená činnost dívky. Problémy s pozorností u dívky nenastaly, vždy vydržela u daného úkolu bez rozptylování.

Pracovní list č. 1

Zprvu dívce plynulý tah dělal komplikace. Pastelkou obkreslovala pouze části králíka, nikoli celek. I přes opakované vysvětlování zadání se dívka soustředila spíše na držení předepsané linie, nikoli na plynulost tahu, která je v tomto pracovním listu klíčová. Na

pracovním listu lze vidět místa, kde se dívka snažila králíka „vybarvit“. Uvolněnost ruky a plynulost při tomto cvičení nenastala.

Pracovní list č. 2

Obtažení matematických tvarů dívka zvládla na výbornou. Držela se stanovené linie. Lehčí část cvičení bez jakéhokoli problému. V těžší části nastaly drobné odchylky.

Pracovní list č. 3

Dotažené oblouky a vlnky s odklony od linie. Dokreslení zubů probíhalo bez odklonů. Dolní kličky v plynulém a jednotném tahu bez větších odchylek. Horní kličky v souvislém tahu s větším odbočením od kontur. Provedeno ve správném směru.

Kresba postavy

Postava dívky odpovídající jejímu věku a požadovaným kritériím. Znázorněn trup, čtyři končetiny. Na nohou boty, ruce zakončené prsty. Hlava sedící na krku. Postavě namalováno oblečení – kalhoty a triko. Velký důraz na detaily v obličejové části. Znázorněna pusa, protáhlý nos, oči s řasami. Po stranách uši s náušnicemi. Na vlasech sponka. Postava proporčně odpovídá realitě, pouze hlava postavy v porovnání s tělem velikostně větší.

Volná kresba

Ve volné kresbě dívky je znázorněna žena zalévající květinu. Vedle ženy je taktéž vyobrazena kočka. Dívka využila celou plochu papíru. Postava ženy je znázorněna s barevnou sukni, trikem a botami na podpatku. V ruce drží konvici zalévající květinu v květináči. Kočka je namalována se čtyřmi končetinami a ocasem. Vše je pečlivě vybarveno bez přetahování a bílých nevybarvených ploch.

Celkový výsledek

Pracovní list č. 1	3
Pracovní list č. 2	1
Pracovní list č. 3	2

Kresba postavy	1
Volná kresba	1

Špetkový úchop zcela osvojen. Zbylé formální provedení kresby v pořádku. Rozvoj grafomotoriky z výsledků pracovních listů a provedených kreseb na vyšší úrovni.

4.8.6 Václav

Chlapec během měsíce, ve kterém byl realizován výzkum, oslavil 6. narozeniny. Chlapec ovládá špetkový úchop. Při pracovním listu č. 2 a 3. docházelo k tomuto úchopu křečovitě. Sed chlapce při kreslení je v naprostém pořádku a splňuje veškerá požadovaná kritéria. Pravá lateralita vyhraněná. Chlapec dokáže udržet pozornost na daný úkol, nenechal se rozptylovat okolními jevy či osobami. V mateřské škole vyhledává malování občas, více jej však vidíme na koberci s hračkami rozvíjející jemnou motoriku.

Pracovní list č. 1

Plynulost u pracovního listu č. 1 nenastala. Celý čas plnění úkolu držel chlapec pastelku v křeči. Docházelo k přerušení tahu a odklonům od linie. Vizuomotorika propojená.

Pracovní list č. 2

Čtverec a trojúhelník chlapec zvládl bez odklonů od vytyčených bodů. Spojení bodů bylo plynulé. Kruh, obdélník a ovál byly provedeny s lehkými odklony od předurčené linie. Chlapec celé cvičení splnil s plynulostí tahu. Úchop psacího náčiní probíhal v křeči.

Pracovní list č. 3

Pracovní list č. 3 proveden v požadovaném směru. Oblouky a zuby doplněny podle určené linie. Vlny provedeny přerušovaně s odchylkami od určených bodů. Větší problém nastal při plnění horních a dolních kliček. Docházelo opakovanému přerušení tahu, obtahování a značnému nedodržení linie. Celé cvičení proběhlo v křeči.

Kresba postavy

Hlavonožec tvořen ze čtyř končetin a trupu. Nohy zakončeny chodily, ruce třemi prsty. Chlapec namaloval dvě postavy – otce a syna. Obličejové detaily znázorněny pomocí očí,

tečkovitého nosu a úst. Po stranách hlavy měly postavy uši. Na hlavě krátké vlasy. Nad hlavami postav jsou písmena. Proporčně odpovídá realitě první postava (otec). Synovy ruce nakresleny do spodní části trupu. Při této kresbě chlapec ovládl špetkový úchop v křeči.

Volná kresba

Václavova volná kresba obsahovala ženu – chlapcovu maminku mezi dvěma květinami v duze. V levém horním rohu nakresleno kulaté Slunce s paprsky. Na spodní straně papíru vyobrazena zelená tráva. Chlapec využil celou plochu papíru. Při vybarvování plochy docházelo k menším přetahům.

Celkový výsledek

Pracovní list č. 1	3
Pracovní list č. 2	2
Pracovní list č. 3	3
Kresba postavy	3
Volná kresba	1

Špetkový úchop chlapec ovládá, nicméně není zcela uvolněný. Sed pro kreslení a zbývající formální provedení kresby splnilo požadované normy. Celkový výsledek grafomotorického vývoje průměrný.

4.9 Shrnutí výsledků

V této kapitole budou zodpovězeny výzkumné otázky stanovené před započítím výzkumného šetření.

4.9.1 Rozvoj grafomotorických schopností

V této skupině šesti účastníků výzkumu se vyskytli slabší a silnější jedinci. Rozdíly mezi jednotlivými účastníky jsou značné. Nejlépe hodnocených výsledků dosáhla dívka Mariana. Její grafomotorický výkon lze hodnotit jako plně dostačující a dívka by při nástupu do povinné školní docházky nemusela mít závažné problémy v oblasti grafomotoriky. Taktéž by nemusela mít problémy při přechodu do 1. třídy ani Dita, která dosáhla po Marianě nejlepšího grafomotorického výkonu. Kromě Josefíny, jež projevila nejslabší grafomotorický výkon a můžeme u ní pozorovat hrubé nedostatky, ostatní účastníci uspěli ve škále hodnocení na pomezí mezi hranicí částečně zvládá s drobnými nedostatky a částečně zvládá s většími nedostatky. U těchto dětí je větší pravděpodobnost potencionálních problémů spojených se vstupem na základní školu. Vzhledem k mladšímu věku dětí lze doporučit odklad povinné školní docházky. Josefína dosáhla nedostačující úrovně grafomotorických schopností.

4.9.2 Úchop psacího náčiní

Špetkový úchop ovládaly po celý průběh výzkumu 4 ze 6 předškolních dětí. Tyto čtyři děti měly špetkový úchop plně fixovaný a ve většině případů v něm ruka byla uvolněná a tah plynulý. Zbylé dvě děti v některých částech výzkumu taktéž ovládaly správný špetkový úchop, nicméně nebyl zcela automatizovaný a přidávaly k úchopu psacího náčiní prsteníček. Všichni účastníci výzkumu měli přiměřený přitlak na tužku.

4.9.3 Držení těla a postoj při grafomotorické tvorbě

Poslední výzkumná otázka zahrnovala otázku formálního provedení kresby. Konkrétně se týkala držení těla a postoje při grafomotorické tvorbě. Tato otázka byla zkoumána pomocí metody pozorování. Správné držení těla zahrnující rovná záda, hlavu v prodloužení páteře,

mírný předklon směrem dopředu, ramena ve stejné rovině, stehna a lýtka svírající pravý úhel, loket vyhraněné ruky v pravém úhlu, vzdálenost hlavy od psací plochy a chodidla zapřená do podlahy, všechny tyto kritéria splnilo 5 ze 6 dětí. Úroveň formálního provedení kresby je u předškolních dětí účastnících se výzkumu na velmi vysoké úrovni. Poslední z účastníků výzkumu měl drobný problém s postojem nohou a vzdáleností hlavy od psací plochy. Zbylé formální provedení však bylo v pořádku.

4.10 Diskuse výsledků

Počátkem školního roku, který následuje po dni, kdy dítě oslaví 6. narozeniny, začíná povinná školní docházka. Věkový rozdíl mezi předškolními dětmi tedy může být až jeden rok. Je zřejmé, že rozdíl mezi dítětem narozeným na začátku školního roku, a dítětem narozeným v letních měsících, je velký. Toto věkové rozmezí má velký vliv na celkový vývoj dítěte po fyzické i psychické stránce. Nastávají však i značné rozdíly mezi dětmi stejného věku. Podmínky pro nástup a edukační procesy ovšem neberou na tyto věkové rozdílnosti zřetel, a proto ani v tomto výzkumu na ně nebyl brán ohled. Ve výzkumu *Připravenost předškolních dětí na vstup do základní školy v oblasti grafomotoriky* jsou zkoumané děti narozené ve 2. polovině školního roku, tzn. oslavily 6. narozeniny před krátkou dobou. Dívky Josefína a Vanda dokonce 6. narozeniny oslavily až po provedení výzkumu, tudíž v průběhu výzkumu bylo dívkám pět let. Teoreticky tyto děti mají nárok na zahájení povinné školní docházky v září 2021. Nicméně praxe bývá často rozdílná a záleží na mnoha okolnostech a rozhodnutí zákonných zástupců. V tomto výzkumu není přihlédnuto k přesnému věku účastníků.

Porovnání výzkumů s ostatními výzkumy je často obtížné, jelikož i když jsou výzkumy podobné, nejsou stejné. Výzkum samotný, počet respondentů či metody jsou rozdílné. Proto bylo zvoleno porovnání a zmínění pouze výzkumů, které byly vyhodnoceny jako nejpodobnější. Provedený výzkum *Připravenost předškoláků na vstup do základní školy*, jenž proběhl v roce 2015, dospěl k podobným závěrům. Všichni účastníci výzkumu měli vyhraněnou laterální laterality. Špetkový úchop zvládli 3 ze 4 účastníků. Zbylí účastníci, kteří úchop ovládli, dopadli ve výzkumu nadprůměrně. Pohyb ramenního kloubu měly předškolní děti uvolněny, stejně jako v této studii. Ve výzkumu *Zhodnocení vybraných oblastí školní zralosti u dívek a chlapců předškolního věku* docházelo k vynechání detailů

obličej v kresbě postavy. K této skutečnosti jsme v tomto výzkumu nedospěli. Předškolní děti vykázaly průměrné výsledky v porovnání s danými normami. Jelikož výzkum *Připravenosti předškolních dětí na vstup do základní školy v oblasti grafomotoriky* neměl stejný počet dívek a chlapců, nemůžeme hodnotit zbylé výzkumné otázky provedené ve výzkumu *Zhodnocení vybraných oblastí školní zralosti u dívek a chlapců předškolního věku.*

Výsledky v grafomotorickém rozvoji splňovaly požadavky zmíněné v publikaci *Školní zralost: Co by mělo umět dítě před vstupem do školy.* Kresby postav vcelku odpovídaly daným normám. Všechny postavy obsahovaly čtyři končetiny, trup, hlavu a obličejové detaily. Rozdíly, které mezi jednotlivými kresbami nalezneme, mohou spočívat v inteligenci, mentální úrovni a vnímání vlastního těla dítěte. Výsledky pracovního listu č. 1, který byl převzat ze zmíněné publikace, byly oproti požadovaným kritériím v publikaci průměrné. Plynulost tahu byl hlavní požadavek v tomto cvičení. Někteří účastníci výzkumu však v tomto cvičení neobstáli. Pro předškolní děti s vysoce rozvinutou grafomotorikou může toto cvičení sloužit jako rozcvičovací. Ve formálním provedení kresby děti obstály lépe. Se sedem a držení těla nebyly velké rozdíly oproti požadavkům ve zmíněné publikaci od Bednářové a Šmardové. Domnívám se, že ve zvládnutí formálního provedení kresby hraje významnou roli třídní učitelka v dané třídě. V této konkrétní třídě totiž třídní učitelka klade velký důraz na formální provedení kresby a jeho požadavky jsou dětem často připomínány.

Závěr

Téma bakalářské práce jsem zvolila díky mé zkušenosti zastupující učitelky v mateřské škole. Během mého působení na této pozici jsem zjistila, jak obtížná je příprava a práce s dětmi v oblasti grafomotoriky. Především v heterogenních třídách, kdy nelze se všemi dětmi plnit jeden společný úkol. Příprava předškolních dětí na vstup do základní školy je proto často velmi náročná. Nelze věnovat plnou pozornost všem dětem a proto je velmi důležitá domácí příprava a chuť dítěte činnost vykonávat.

Pro splnění vytyčených cílů a zodpovězení výzkumných otázek jsem nejprve realizovala kompletní a analýzu dokumentů spojených s problematikou školní zralosti a jejích oblastí. Cílem práce bylo zhodnotit grafomotorický vývoj předškolního dítěte, úchop psacího náčiní a zbylé formální provedení kresby. Následně probíhalo empirické šetření a vyhodnocení výsledků. Výzkum probíhal v jedné z pražských mateřských škol. Stanovených cílů bakalářské práce bylo dosaženo pomocí případových studií a metody pozorování. Ze získaných dat vyplynulo, že plně připraveni na vstup do základní školy v oblasti grafomotoriky jsou dvě děti ze zkoumaných šesti. Jeden z účastníků výzkumu vykazoval hrubé nedostatky v rozvoji grafomotoriky. Zbylí účastníci prokázali v rozvoji grafomotoriky průměrné výsledky. Zafixovaný špetkový úchop psacího náčiní ovládají čtyři ze šesti dětí. Zbylé formální provedení kresby dopadlo na vysoké úrovni. S problémy se sedem, držením hlavy a polohou nohou se většina dětí nepotýkala.

Již během přípravy teoretické části se vyskytly náměty dalšího potencionálního výzkumu. Praktická část toto potvrdila. Jeden z výzkumů může probíhat na téma pozornosti dítěte a jeho soustředěnosti na daný úkol, tedy jak velký vliv má soustředěnost na výkon dětí a jak s ní pracovat. Další námět k výzkumu se může zabývat odkladem povinné školní docházky a jeho vlivem na úspěšnost pozdějších školních výsledků.

5. Seznam použité literatury:

1. ANDERSON, Garry a Nancy ARSENAULT. *Fundamentals of Educational Research*. 2. Hong Kong: Routledge, 2005. ISBN 0750708581.
2. BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Školní zralost: Co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. 2. Praha: Albatros Media, 2015. ISBN 978-80-266-0793-9.
3. BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Rozvoj grafomotoriky: Jak rozvíjet kreslení a psaní*. Brno: Computer Press, 2006. ISBN 80-251-0977-1.
4. BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Diagnostika dítěte předškolního věku: Co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Brno: Computer Press, 2007. ISBN 978-80-251-1829-0.
5. BUDÍKOVÁ, Jaroslava a Pavla KUNCOVÁ. *Je vaše dítě připraveno do první třídy?: Co potřebuje budoucí prvňáček umět a znát*. Brno: Computer Press, 2004. ISBN 80-722-6637-3.
6. BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona. *Komunikace dětí předškolního věku*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-3008-0.
7. DOLEŽALOVÁ, Jana. *Rozvoj grafomotoriky v projektech*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-693-3.
8. CHRASTINA, Jan. *Případová studie – metoda kvalitativní výzkumné strategie a designování*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2019. ISBN 978-80-244-5373-6.
9. KASLOVÁ, Michaela. *Předmatické činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Josef Raabe, 2010. ISBN 978-80-86307-96-1.
10. KOCHOVÁ, Petra. *Připravenost předškoláků na vstup do základní školy*. Brno, 2015. Diplomová práce. Masarykova Univerzita.
11. KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola*. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-1568-1.

12. KUTÁLKOVÁ, Dana. *Jak připravit dítě do první třídy: Obratnost a kresba, smyslové vnímání, řeč a početní představy, výchova, školní zralost a její posouzení.* 2. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3246-6.
13. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie.* 2. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1284-9.
14. MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Děti, rodina a stres: Vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí.* Praha: Galén, 1994. ISBN 80-85824-06-X.
15. MLČÁKOVÁ, Renata. *Grafomotorika a počáteční psaní.* Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2630-4.
16. NOVOTNÁ, Lenka, Miloslava HŘÍCHOVÁ a Jana MIŇHOVÁ. *Vývojová psychologie.* Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2004. ISBN 80-7043-281-0.
17. OTÁHALOVÁ, Kristýna. *Zhodnocení vybraných oblastí školní zralosti u dívek a chlapců předškolního věku.* Brno, 2017. Diplomová práce. Univerzita Karlova.
18. PIAGET, Jean. *Psychologie dítěte.* 3. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-407-9.
19. PRŮCHA, Jan. *Pedagogický slovník.* 4. aktualiz. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.
20. PRŮCHA, Jan. *Pedagogický výzkum: Uvedení do teorie a praxe.* Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-132-3.
21. ROSELINE, Davido. *Kresba jako nástroj poznání dítěte.* 2. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-415-1.
22. ŘÍČAN, Pavel a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Dětská klinická psychologie.* Praha: Grada Publishing, 1995. ISBN 80-7169-168-2.
23. SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika.* 2. aktualizované a doplněné. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-271-0095-8.
24. ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách.* 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

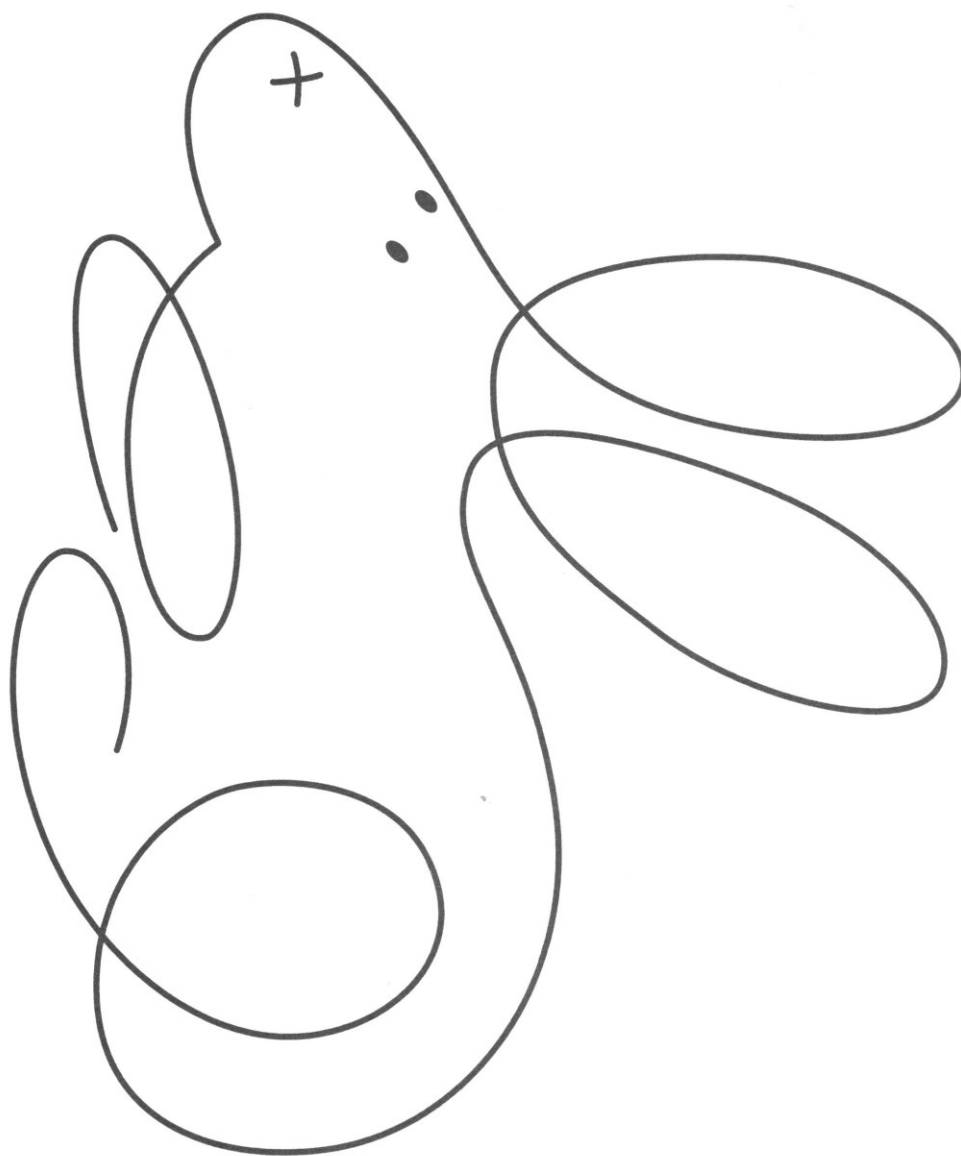
25. ŠVINGALOVÁ, Dana. *Kapitoly z vývojové psychologie pro učitelství mateřských škol.* Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2003. ISBN 80-7083-697-0.
26. THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: Proměny lidské psychiky od početí po smrt.* Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.
27. UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta: výtvarný projev a psychický život dítěte.* 5., přeprac. a dopl. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-599-7.
28. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogika předškolního věku.* Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-213-5.
29. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: Dětství a dospívání.* 2. dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.
30. VÍTKOVÁ, Marie. *Možnosti reedukace zraku při kombinovaném postižení.* Brno: Paido, 1999. ISBN 80-85931-75-3.
31. VYSKOTOVÁ, Jana a Kateřina MACHÁČKOVÁ. *Jemná motorika: Vývoj, motorická kontrola, hodnocení a testování.* Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4698-2.
32. YIN, Robert K. *Case study research: design and methods: Applied social research methods series.* 3. London: Sage Publications, 2003. ISBN 0-7619-22552-X.
33. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, školský zákon (2004). Praha: Tiskárna Ministerstva vnitra.
34. Zápisy do 1. ročníků základního vzdělávání. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Praha, 2020, 31.5.2020 [cit. 2021-7-6]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/zapisy-do-1-rocniku-zakladnich-skol>
35. ZELINKOVÁ, Olga. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program: Nástroje pro prevenci, nápravu a integraci.* 3. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0044-4.

6. Seznam příloh:

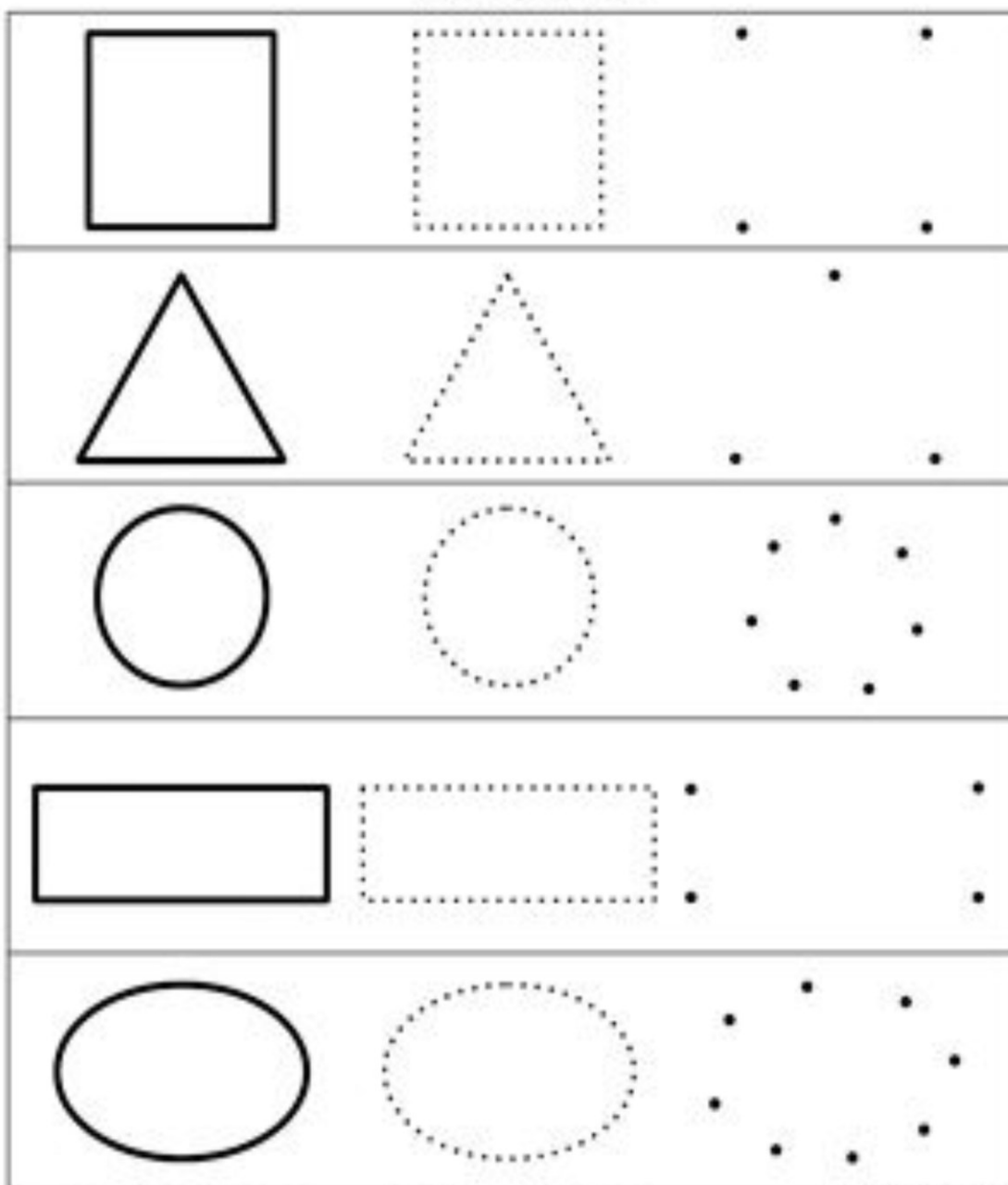
Příloha 1: Pracovní list č.	I
Příloha 2: Pracovní list č. 2	II
Příloha 3: Pracovní list č.	III
Příloha 4: Záznamový arch.....	IV
Příloha 5: Informovaný souhlas	V
Příloha 6: Josefína-Kresba postavy.....	VII
Příloha 7: David-Kresba postavy	VIII
Příloha 8: Mariana-Kresba postavy.....	IX
Příloha 9: Vanda-Kresba postavy	X
Příloha 10: Dita-Kresba postavy	XI
Příloha 11: Václav-Kresba postavy.....	XII

Příloha 1. - Pracovní list č. 1

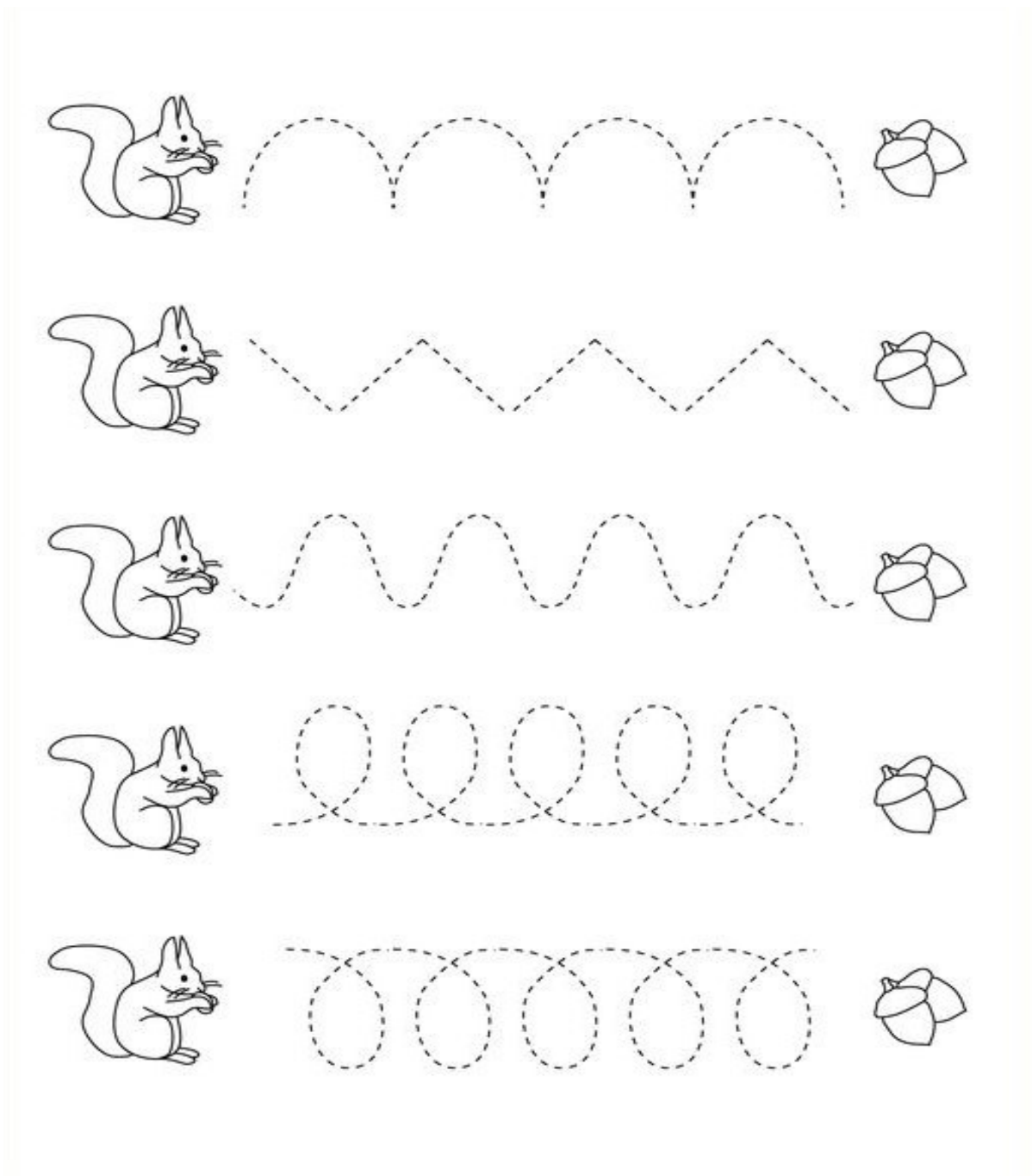
69

Příloha 2. - Pracovní list č. 2

Příloha 3. - Pracovní list č. 3

Příloha 4. - Záznamový arch

Záznamový arch

Jméno:

	Pracovní list č. 1	Pracovní list č. 2	Pracovní list č. 3	Kresba postavy	Volná kresba
Úchop psacího náčiní					
Sed					
Vzdálenost hlavy od podložky					
Uvolněnost					
Poloha ruky					
Vizuomotorika					

Poznámky:

Příloha 5. - Informovaný souhlas

Informovaný souhlas s účastí ve výzkumu a se zpracováním osobních údajů

Informace o výzkumu:

Bakalářská práce s názvem „Přípravenost předškolních dětí na vstup do základní školy v oblasti grafomotoriky“ prováděná studentkou Karolínou Bunzákovou, pod vedením Mgr. Terezy Komárkové Ph.D. Cílem práce je vyzkoumat úroveň grafomotorického vývoje dítěte předškolního věku před zahájením povinné školní docházky. Výzkum bude kvalitativního charakteru a metodou výzkumu budou případové studie a pozorování.

Informace o účastníkovi výzkumu:

jméno a příjmení:

datum narození:

Prohlášení

Já níže podepsaný/-á potvrzuji, že

- a) jsem se seznámil/-a s informacemi o cílech a průběhu výše popsaného výzkumu (dále též jen „výzkum“);
- b) dobrovolně souhlasím s účastí svého dítěte v tomto výzkumu;
- c) rozumím tomu, že se mohu kdykoli rozhodnout ve své účasti na výzkumu nepokračovat;
- d) jsem srozuměn s tím, že jakékoliv užití a zveřejnění dat a výstupů vzešlých z výzkumu nezakládá můj nárok na jakoukoliv odměnu či náhradu, tzn. že veškerá oprávnění k užití a zveřejnění dat a výstupů vzešlých z výzkumu poskytují bezúplatně.

Zároveň prohlašuji, že

- a) souhlasím se zveřejněním anonymizovaných dat a výstupů vzešlých z výzkumu a s jejich dalším využitím;
- b) souhlasím se zpracováním a uchováním osobních a citlivých údajů v rozsahu v tomto informovaném souhlasu uvedených ze strany Univerzity Karlovy, Filozofické fakulty, IČ: 00216208, se sídlem: nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1, a to pro účely zpracování dat vzešlých z výzkumu, pro účely případného kontaktování z důvodu zpracování dat vzešlých z výzkumu či z důvodu nabídky účasti na obdobných akcích a pro účely evidence a archivace; a s tím, že tyto osobní údaje mohou být poskytnuty subjektům oprávněným k výkonu kontroly projektu, v jehož rámci výzkum realizován;
- c) jsem seznámen/-a se svými právy týkajícími se přístupu k informacím a jejich ochraně podle § 12 a § 21 zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, tedy že mohu požádat Univerzitu Karlovu v Praze o informaci o zpracování mých osobních a citlivých údajů a jsem oprávněn/-a ji dostat a že mohu požádat Univerzitu Karlovu v Praze o opravu nepřesných osobních údajů, doplnění osobních údajů, jejich blokaci a likvidaci.

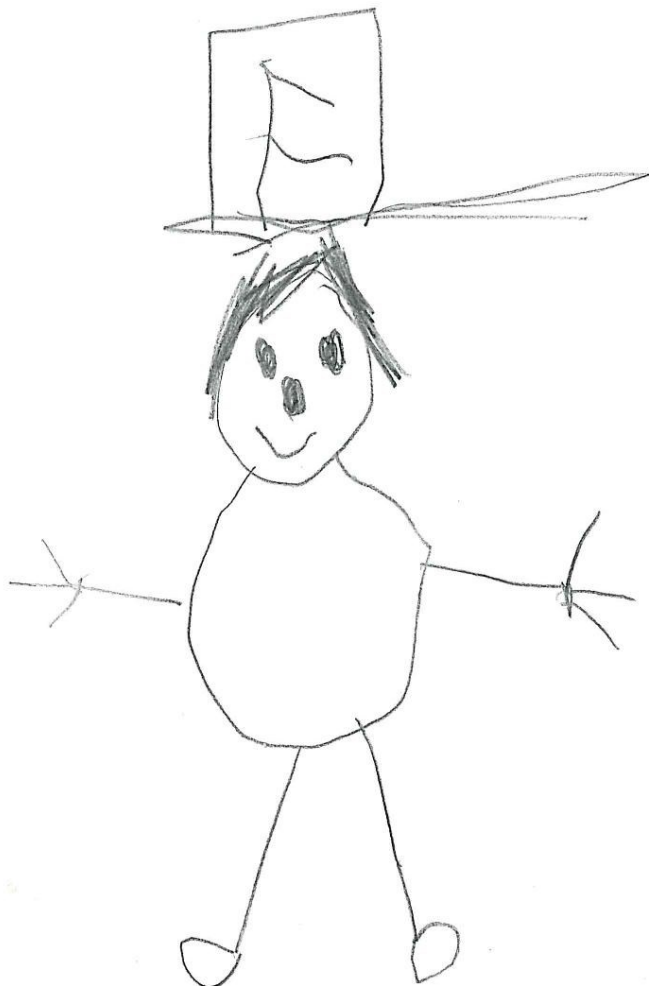
Výše uvedená svolení a souhlasy poskytují dobrovolně na dobu neurčitou až do odvolání a zavazují se je neodvolat bez závažného důvodu spočívajícího v podstatné změně okolností. Vše výše uvedené se řídí zákony České republiky, s výjimkou tzv. kolizních norem, a bude v souladu s nimi vykládáno, přičemž případné spory budou řešeny příslušnými soudy v České republice.

Potvrzuji, že jsem převzal/a podepsaný stejnopis tohoto informovaného souhlasu.

Dne:

Podpis:

Příloha 6. - Josefína – Kresba postavy

Příloha 7. - David – Kresba postavy

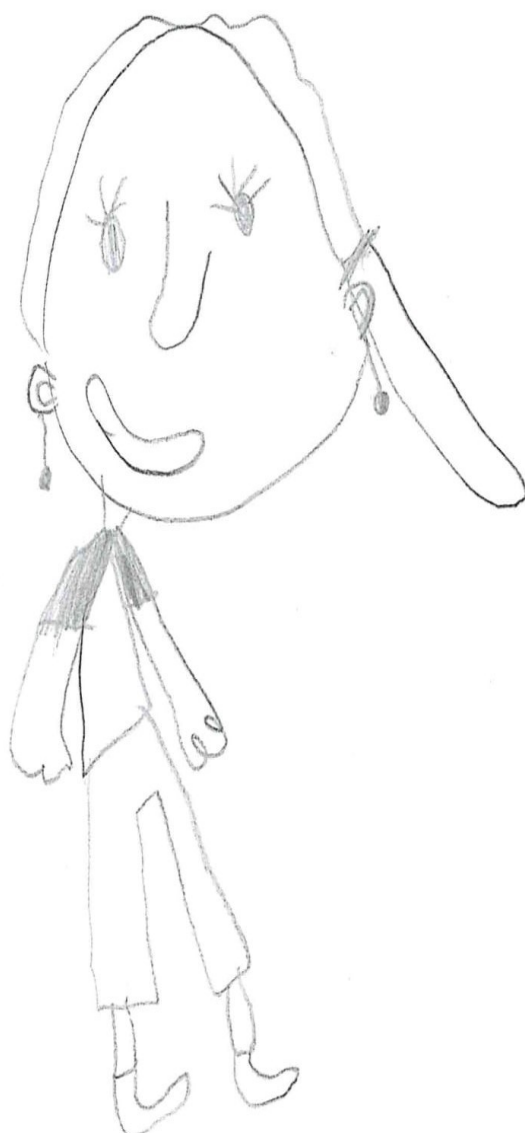
Příloha 8. - Mariana– Kresba postavy

Příloha 9. - Vanda- Kresba postavy

Příloha 10. - Dita- Kresba postavy

Příloha 11. - Václav- Kresba postavy

